

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ПЕРЕКЛАД ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
НА УКРАЇНСЬКУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЖ. К. РОУЛІНГ
“FANTASTIC BEASTS AND WHERE TO FIND THEM”)**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0358-ап
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно) - перша англійська
освітньої програми Переклад (англійський)
Кришталь Тетяна Юріївна

Керівник к.ф.н., доц. Воробйова М. В.

Рецензент д.ф.н., проф. Зацний Ю. А.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Освітній ступень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад
включно) – перша англійська
Освітня програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В. о. завідувача кафедри теорії та практики
перекладу з англійської мови
к.ф.н., Запольських С.П.**

« ____ » _____ 2019 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

КРИШТАЛЬ ТЕТЯНИ ЮРІЇВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту): «Переклад дитячої літератури з англійської мови на українську (на матеріалі твору Дж.К.Роулінг “Fantastic Beasts And Where To Find Them”»
Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Воробйова Марина Вікторівна, к.ф.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від «22» квітня 2019 року № 597-с
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту): 10 січня 2020 року.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): теоретичні наукові розвідки, що стосуються виявлення особливих рис дитячої літератури (Г. Нойманн, Т. Пууртінен, Р. Ойттінен, З. Шавіт, Г. Турі, Л. Кіліченко, О. Папуша та інші), роботи з перекладу (Н.Демурова, Р. Зорівчак, Г. Клінгберг).
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): роль дитячої літератури у світі та проблеми її перекладу; прагматична адаптація та її доцільність у перекладі дитячої літератури; способи перекладу та перекладацькі лексичні трансформації; жанрово-стилістичні особливості перекладу; способи відтворення стилістичних засобів, які вимагають прагматичної адаптації (ономастика твору, міри довжини); способи відтворення стилістичних засобів, які не вимагають прагматичної адаптації (виражальні засоби та стилістичні прийоми).

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Воробйова М. В., к.ф.н., доц.	03.04.2019	03.04.2019
Розділ 1	Воробйова М. В., к.ф.н., доц.	03.05.2019	03.05.2019
Розділ 2	Воробйова М. В., к.ф.н., доц.	07.10.2019	07.10.2019
Висновки	Воробйова М. В., к.ф.н., доц.	04.11.2019	04.11.2019

6. Дата видачі завдання 04 лютого 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	лютий – квітень 2019	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	травень – червень 2019	виконано
3	Написання вступу	вересень 2019	виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2019	виконано
5	Написання практичного розділу	жовтень – листопад 2019	виконано
6	Формулювання висновків	листопад 2019	виконано
7	Проходження нормоконтролю	грудень 2019	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	виконано
9	Захист	січень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Студент _____

Т. Ю. Кришталь

Керівник роботи (проекту) _____

М. В. Воробйова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

В. В. Погонєць

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 65 стор., 68 джерел, 1 додаток.

Об'єкт дослідження: переклад сучасної дитячої літератури.

Мета роботи: дослідження є визначення особливостей перекладу дитячої літератури на прикладі конкретного твору та виявлення перекладознавчих стратегій і тактик відтворення стилістичних засобів як істотних елементів індивідуального стилю автора.

Теоретико-методологічні засади: роботи таких науковців як Г. Нойманн, Г. Клінгберг, Е. О'Салліван, Т. Пууртінен, Р. Ойттінен, З. Шавіт, Л.-Л. Персон, Г. Турі, М. Бережна, С. Вольштейн, Р. Зорівчак, К. Зайчук, А. Мануїлова, О. Ребрій.

Отримані результати: переклад дитячої літератури має свої специфічні риси серед яких необхідність орієнтування на конкретну дитячу аудиторію, враховуючи такі аспекти, як вік дитини, її мовну компетенцію та обсяг знань про навколишній світ. Проблеми перекладу дитячої літератури краще розглядати з позицій прагматики, адже прагматичний потенціал творів для дітей, як правило, вищий, ніж для дорослих. В ході аналізу твору, перекладеного В. Морозовим було виявлено, що основними способами перекладу у нього виступають транскрибування, калька, еквівалентний переклад (при перекладі онімів), дослівний переклад та смисловий розвиток (при передачі стилістичних засобів). В результаті дослідження були вироблені рекомендації щодо перекладу дитячої літератури.

Ключові слова: *дитяча література, прагматична адаптація, стилістичні засоби, власні назви, еквівалентність, транскодування, калька, дослівний переклад.*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ	7
1.1 Роль дитячої літератури у сучасному світі.....	7
1.2 Риси авторського стилю Дж. К. Роулінг	10
1.3 Проблеми перекладу дитячої літератури	15
1.4 Прагматична адаптація у перекладі дитячої літератури	19
1.5 Способи перекладу та перекладацькі лексичні трансформації у відтворенні дитячої літератури	27
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ ДЖ. К. РОУЛІНГ “FANTASTIC BEASTS AND WHERE TO FIND THEM”	31
2.1 Жанрово-стилістичні особливості перекладу.....	31
2.2 Способи відтворення стилістичних засобів, які вимагають прагматичної адаптації.....	33
2.2.1 Переклад ономастикону твору.....	33
2.2.2. Способи передачі мір довжини.....	38
2.3 Способи перекладу стилістичних засобів, які не вимагають прагматичної адаптації.....	40
2.3.1 Відтворення онімів-алюзій.....	41
2.3.2 Переклад стилістичних прийомів.....	45
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Дуже важливе місце у теорії перекладу посідає переклад художньої літератури, а отже і переклад дитячої літератури, як його невід'ємної складової. Дослідження дитячої літератури з'явилися у XIX-XX столітті (її особливість відзначали В. Белінський, Л. Толстой, вивчали Г. Вольгаст, Н. Чехов, Є. Привалова, А. Покровська, В. Левін та інші), а от увагу на проблему перекладу дитячої літератури дослідники звернули лише у середині XX століття. Та попри велику кількість перекладених творів та проведених у цій сфері досліджень, питання визначення абсолютних критеріїв адекватності перекладу та способів його вдосконалення досі залишається відкритим і виникає потреба в проведенні досліджень з перекладу творів для дітей. Це зумовлено виникненням все більшої кількості творів для дітей, і нерідко мова оригіналу цих творів – англійська.

Важливість вивчення питань перекладу дитячої літератури визначається і тим, що вона відіграє неабияку роль в розвитку морально-етичних принципів, світогляду та культурно-етичних засад, адже формуються вони ще в дитинстві. Саме тому створення якісного перекладу дитячої літератури є надзвичайно важливим завданням і для цього перекладач повинен розуміти специфіку та цільову аудиторію вихідного твору. Багато дослідників вважають, що переклад для дітей набагато складніший, ніж для дорослих, а отже і підходи до нього не можуть бути однакові. Дитяча література, перш за все, несе у собі педагогічну функцію, вона покликана виховувати та водночас розважати. У творах для дітей відображається культура країни, у якій вони були написані, її реалії, системи цінностей тощо і для перекладача важливо правильно відтворити та донести це до дітей у доступній формі.

На розгляді цих та інших питань, пов'язаних з перекладом дитячої літератури, зосереджуються переважно зарубіжні дослідники, такі як Г. Нойманн, Г. Клінгберг, Е. О'Салліван, Т. Пууртінен, Р. Ойттінен, З. Шавіт, Л.-Л. Персон, Г. Турі. Вітчизняних досліджень цієї особливої гілки художньої літератури зовсім небагато. Серед них можна назвати роботи таких дослідників: М. Бережна, С. Вольштейн, Р. Зорівчак, К. Зайчук, А. Мануїлова, О. Ребрій.

Актуальність даної теми зумовлена такими чинниками як збільшення популярності і кількості дитячої літератури, а отже збільшення і кількості перекладів цих творів, серед яких англomовна література займає одне з перших місць. У зв'язку з цим виникає необхідність узагальнити та розширити знання перекладачів, систематизувати і класифікувати стратегії й тактики перекладу дитячої літератури, визначити способи оптимального відтворення усіх змістовних та формальних аспектів літератури для дітей. Адекватна передача образної, як експліцитної, так і імпліцитної інформації художнього твору мовою перекладу потребує прискіпливої уваги перекладознавців.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше буде досліджено та проаналізовано переклад твору Дж. К. Роулінг "Fantastic Beasts and Where to Find Them" та на базі цього створено рекомендації для перекладачів дитячої літератури.

Об'єктом дослідження виступає переклад сучасної дитячої літератури.

Предметом дослідження є особливості перекладу англomовної дитячої літератури, адекватність та точність перекладу стилістичних засобів вираження з англійської мови на українську.

Метою дослідження є визначення особливостей перекладу дитячої літератури на прикладі конкретного твору, визначення перекладознавчих стратегій і тактик відтворення стилістичних засобів як істотних елементів

індивідуального стилю автора та їхніх функцій у тексті перекладу з урахуванням вікових та психологічних особливостей дитини.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- виокремити специфічні риси дитячої літератури, релевантні для перекладу;
- виявити й описати особливості перекладу дитячої літератури;
- з'ясувати допустимі межі прагматичної адаптації як ключової стратегії у перекладі дитячої літератури;
- визначити особливості авторського стилю Дж. К. Роулінг;
- окреслити перекладацькі стратегії, способи та засоби, які є найбільш продуктивними для відтворення оригінального тексту.

Методи дослідження. У роботі застосовуються такі методи як мовностилістичний аналіз першотворів, метод контекстуального аналізу, який залучається, щоб встановити художню значущість мовних елементів тексту. Крім цього, для вирішення поставлених нами завдань був використаний комплекс спеціальних методів: семантичної інтерпретації, щоб розкрити мотивацію утворення промовистих імен; контрастивного опису, щоб виявити подібності та розбіжності в семантиці та функціях одиниці однієї мови порівняно з її можливими відповідниками в іншій мові, контекстуально-ситуативного аналізу (служує для уточнення функцій певного стилістичного засобу у кожному конкретному контексті), застосовується також метод кількісних підрахунків (щоб отримати кількісні характеристики досліджуваного матеріалу). Добір емпіричного матеріалу базується на методі суцільної вибірки.

Практичне значення. Матеріали даного дослідження можна використовувати у лекційних курсах з теорії перекладу, при складанні методичних посібників із теорії та практики перекладу художньої літератури, які можуть сприяти поліпшенню якості перекладу літератури з англійської мови на українську, і при написанні курсових та дипломних робіт.

Робота пройшла **апробацію** на науково-практичній студентській конференції «Молода наука – 2019». Кришталь Т. Переклад англomовної дитячої літератури на матеріалі твору Дж. К. Роулінг “Fantastic Beasts and Where to Find Them” (м. Запоріжжя).

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатку та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об’єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про дитячу літературу, її роль в світі та проблеми перекладу, які включають питання застосування прагматичної адаптації.

Другий розділ містить власний аналіз перекладу книги Дж. К. Роулінг “Fantastic Beasts And Where To Find Them” в якому розглядаються особливості передачі стилістичних засобів, які вимагають прагматичної адаптації та які не вимагають.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи. Додаток містить добірку із аналізу перекладу 85 онімів, які описані в книзі.

Загальна кількість сторінок 60, кількість використаних джерел 68.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

1.1 Роль дитячої літератури у сучасному світі

З часу свого виникнення, дитяча книга посідає одне з перших місць серед виховних і навчальних засобів. Книги для дітей є своєрідною основою, з використанням якої формується майбутній світогляд і враховуючи особливості сприйняття світу дитиною, зміст казок, які їй читають у ранньому віці, має неабиякий вплив на розвиток свідомості та формування поглядів на життя. На жаль, література для дітей поки що знаходиться на периферії наукових досліджень, незважаючи на її істотну роль як педагогічного, соціального та ідеологічного інструмента.

Для прикладу: у США дитяча література не входила до переліку філологічних дисциплін аж до 1970-х років і вивчалася окремо, лише на педагогічних факультетах. Перелік саме вітчизняних дослідників, які приділяли пильну увагу питанням дитячої літератури та її перекладу, налічує небагато імен: можна назвати видатних дитячих письменників і перекладачів К. Чуковського і С. Маршака, а також Н. Демурову, Б. Заходера, Г. Кружкова, які зробили безцінний теоретичний і практичний внесок в освітлення дитячої, зокрема англійської, літератури з елементами комічного і ексцентричного. Також питаннями дитячої літератури займалися О. Белоглазова [Белоглазова 2001], Л. Кіліченко [Кіліченко 1988], О. Папуша [Папуша], В. Пропп [Пропп], М. Славова [Славова 2002а, б], Р. Стаднійчук [Стаднійчук 1994].

Сучасна література, призначена для дітей, стає предметом

філологічного аналізу достатньо повільно. Як зазначає В. Кизилова [Кизилова, 2009, с. 237], одностайної думки щодо об'єктивних критеріїв виділення дитячої літератури з літератури взагалі до цього часу немає. Окремі літературознавці і не виділяють цього поняття, наполягаючи на спільних естетичних властивостях.

Усе ж домінує протилежний погляд, згідно з яким дитяча література - окремий, специфічний тип літератури. Але сьогодні ще відсутня методологічна база й термінологічний інструментарій щодо побудови теорії дитячої літератури.

Немає одностайності і у виділенні самого поняття «дитяча література». Поряд з поняттям власне «дитяча література» існують і поняття «література для дітей», «література для дітей та юнацтва», «література дитячого кола читання», «дитяча літературна творчість». У нашій роботі ми розглядаємо поняття «дитяча література» синонімічним поняттю «література для дітей» та визначаємо її як «художні, науково-популярні та публіцистичні твори, написані письменниками безпосередньо для молодшого читача різних вікових категорій, починаючи з дошкільнят» [Літературознавчий словник-довідник 2006, с. 409]. Деякі дослідники поняття «дитяча література» денотують як таку, що була створена дітьми. [Кизилова 2009]. «Літературою дитячого кола читання» називають також твори чи фрагменти творів художньої літератури, які є цікавими, зрозумілими для дітей, мають виховний зміст, тому й рекомендовані для дитячого читання [Гриценко 2007].

Дитяча література повинна враховувати особливості інтелектуального та емоційного розвитку дитини, обсяг її знань та життєвого досвіду. Цікавою є точка зору літературознавця М. Петровського, який вважає, що «... прочитане в дитинстві перетворюється на довічну базу культурного розвитку. Так чи інакше через дитячу літературу проходять усі. Таким чином, прочитане в дитинстві - загальна, властива всім та засвоєна всіма частина загальнонаціонального багатства – його найдемократичніша частина.

При такому підході суттєво змінюється ціннісний статус дитячої літератури. Із чогось симпатичного, але несерйозного та другорядного вона підноситься до рангу основоположника національної культури» [Петровский 1925 с. 36].

Мова творів для дітей є також і засобом соціалізації. Через мову дитина отримує знання про соціальний світ, соціальні звичаї, ієрархії та ставлення, отже мова літератури може стимулювати та посилювати засвоєння цих звичаїв.

Часто текст дитячого твору має ігровий характер. Письменник, немов дитина, грається зі словами, думками, звуками. Історія літератури свідчить: писати так, як сказала би дитина, вгадати хід її думки, виразити її уявлення про світ автори намагалися здавна, але у XX столітті, особливо в другій половині, експеримент, нонсенс, парадокс, гра словом стали провідною стильовою тенденцією [Попова, 2011]. Авторитетний дослідник дитячої літератури першої половини XX століття А. Покровська зазначає: в книгах для маленьких дітей існують власні засоби зображення дійсності, які не використовуються або мало використовуються не лише в літературі для дорослих, а й в літературі для старших дітей. Серед традиційних прийомів, які застосовуються в дитячих книгах, можна назвати анімізм та антропоморфізм, алогізм дійсності, звуконаслідування, дитячу мову тощо [Покровская 1927, с. 38].

На сьогодні виділяють чимало особливостей, притаманних лише дитячій літературі, як, наприклад, єдність літературних та педагогічних принципів. Дитячого письменника можна назвати посередником між читачем та суспільством, читачем і тим морально-етичним середовищем, в якому він живе. Як письменники, так і дослідники, вивчаючи педагогічну та дидактичну сутність дитячої літератури, вказують на специфіку тексту твору для дітей, де «відбувається постійний взаємо обмін естетики та дидактики, що регулюється авторською позицією та читацьким сприйняттям» [Рогачев 1992, с. 28].

Можна сказати, що естетичні якості дитячої книги так само важливі, як і дидактичні, а естетичну насолоду дитина може отримати завдяки багатству мови, мовній грі та особливим мовним тонкощам. Як писала у своїй статті Н. Ніколенкова, мова має бути «смачною» [Николенкова 2007, с. 83].

Зрештою, дитяча література зі своїми численними функціями, має неабиякий вплив на формування мовної особистості (термін Ю. Караулова [Караулов 1989, с. 3-8.]), яка, у свою чергу, є складовою частиною всебічно розвиненої та висококультурної особистості.

Особливості естетики літератури для дітей неодмінно позначаються на процесі перекладу і мають впливати на вибір перекладачем стратегій відтворення тексту.

1.2 Риси авторського стилю Дж. К. Роулінг

Дослідження художньої літератури та її перекладу неможливе без всебічного вивчення індивідуального стилю автора художніх творів. Стиль автора - це та сукупність особливостей творчості, яка відрізняє його твори від творів інших письменників. Носіями стилю є елементи форми художнього твору - від композиції до мовних форм вираження. Досліджуючи стиль певного письменника, виділяють стильові доміанти. У широкому розумінні стилем називають систему художніх засобів і прийомів у творчості окремого письменника, групи письменників (течії або напрямку), цілої літературної доби.

Твори талановитої англійської письменниці Дж. К. Роулінг, творця серії про чарівника-підлітка Гаррі Поттера та книг “Fantastic Beasts and Where to Find Them” (у серії романів про Гаррі Поттера ця книга є підручником з дисципліни «Догляд за магічними істотами»), являють собою унікальне

явище в сучасній дитячій літературі та володіють особливим лінгвістичним потенціалом, який розкривається в мовних характеристиках персонажів романів, створених творчою уявою цього автора.

Для того, щоб повніше визначитися із розумінням індивідуального стилю, скористаємося також визначенням Н. Фатеевої: індивідуальний стиль або ідіостиль – це система змістових і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам певного автора, яка робить унікальним втілений в цих творах авторський спосіб мовного вираження. Це стиль письменника, до якого включаються не лише мовний аспект його творів, але і тематика, проблематика, особливості світу творів і таке подібне [Фатеева].

У «Літературознавчому словнику-довіднику» наводиться таке визначення поняття «індивідуальний стиль»: «Індивідуальний стиль – це іманентний (властивий його внутрішній природі) прояв істотних ознак таланту у конкретному художньому творі, мистецька документалізація своєрідності світосприйняття певного автора, його нахилу до ірраціонального чи раціонального мислення, до міметичних принципів (принципів уподібнення) чи розкутого образотворення, його естетичного смаку, що в сукупності формують неповторне явище» [Літературознавчий словник-довідник 2007, с. 312].

Світ, описаний англійською письменницею, абсолютно не схожий на звичні світи фентезі. Дж. К. Роулінг поступово, з книги в книгу, створює світ глибокий і насичений колоритними деталями, а головне, дуже привабливий. У дітях він будить захоплення і фантазію, в дорослих, знайомих з архетипами і образами романів з міфології і культур різних націй, - відчуття ностальгії і симпатії [Потапова].

«Щоб зрозуміти внутрішню логіку світу, описаного Дж. К. Роулінг, потрібно прослідкувати джерела, з яких вона черпала свої образи. Її романи багато в чому спираються на шотландський фольклор, античні і скандинавські міфи. Імена багатьох героїв у незміненому або ж творчо

переробленому вигляді відповідають іменам міфологічних персонажів, в її бестіарії поряд з добре відомими нам свійськими й дикими тваринами (кішка, собака, щур, вовк тощо) зустрічаються казкові створіння та міфічні істоти» [Потапова 2011].

У випадку Дж. Роулінг дослідження ідіостилю як індивідуального письменницького стилю особливо цікаво, оскільки письменниця проявила себе в різних жанрах і створює романи навіть під псевдонімом, як би намагаючись створити іншу мовну особистість.

Для нашого дослідження найбільш істотним є визначення ідіостилю виведене В.П. Григор'євим, який розглядає ідіостиль як «комплексне поняття, яке включає індивідуально-авторську інтерпретацію викладеного, відбір мовних засобів для здійснення творчого задуму, семантико-стилістичні особливості оповіді» [Григорьев 1983, с. 15]. У свою чергу, мовні характеристики можуть бути важливі для визначення індивідуального авторського стилю.

У зв'язку з тим, що наша робота присвячена дослідженню перекладацьких проблем на прикладі конкретного твору, хотілося б зосередити увагу безпосередньо на тих стилістичних засобах та прийомах, які виступають домінантами авторського стилю та, як наслідок, вимагають особливого підходу при їх відтворенні. Оскільки ми розглядаємо творчість Дж. К. Роулінг передусім з позицій перекладу, то нас цікавить мова її творів. При аналізі ідіостилю письменниці дослідники (М. Бережна, М.-К. Юст, Ю. Пірська, О. Фадєєва, Т. Полонська) виділяють такі лексичні елементи як каламбури, анаграми, прийом анафоричної алітерації, авторські (часто характеристичні) оніми, вірші, загадки, пісеньки; до цього списку ми можемо додати активне використання образних порівнянь, авторських okazionalizmiv, а також алюзій і ремінісценцій.

У стилі Дж. К. Роулінг виділяють домінування одних стилістичних засобів та прийомів над іншими, серед основних засобів слід виділити: 1) засоби створення етнокультурного колориту, до яких можна віднести реалії

британського побуту, відповідний ономастикон, назви фантастичних істот з англійської, ірландської, шотландської міфології, діалектизми; 2) образну, емоційно-експресивну лексику, покликану створювати динамічну, напружену атмосферу даного фентезійного твору; 3) засоби індивідуальної мовної характеристики героїв, до яких можна віднести сленгові слова та вирази, лексику та фразеологію, що належать до певних мовних реєстрів. Серед основних прийомів ми виділяємо: 1) характеристичні оніми; 2) анафоричні алітерації; 3) образні епітети; 4) порівняння та метафори; 5) каламбури (розгляд відтворення останнього прийому не включено до нашої роботи в силу надзвичайної специфіки даного прийому, аналіз якої може стати предметом окремого дослідження); 6) okazіоналізми [Потапова 2011].

Особливе значення в романах письменниці мають імена персонажів. Світ власних назв Джоан Роулінг фантастично багатий, різноманітний, повний несподіванок для читача, становить величезне поле для дослідження.

Імена і назви, що мають подвійне або навіть потрійне значення, викликають підсвідомі асоціації, зустрічаються у книгах Дж. К. Роулінг дуже часто. Імена головних героїв твору створюють особливу тональність твору, відображають авторську позицію, особливе бачення художнього простору. У тексті досліджуваного твору антропоніми здійснюють різні функції: номінативну, естетичну, стилістичну, емоційно-оцінну (емотивну) та інші. У Дж. К. Роулінг

імена грають роль допоміжного стилістичного прийому, який застосовується для посилення характеру, інтриги, колізії, комізму ситуації або пов'язані з особистими якостями, соціальним положенням тих, кого вони позначають.

Промовисті імена в романах Дж. К. Роулінг, з одного боку, спрощують для дитини розуміння тексту, оскільки розкривають ті або інші характеристики й ознаки персонажів, а з іншого боку, допомагають юним читачам встановити часом складні інтертекстуальні зв'язки з іншими творами, а також міфологією і фольклором, що сприяє глибшому пізнанню

загальнолюдської культурної спадщини.

Оніми в романах Дж. К. Роулінг можна поділити на дві великі групи:

1. переважаюча більшість антропонімів є штучними, тобто, спираючись на існуючі моделі, автор конструює їх з конкретною метою, наприклад, досягти певного стилістичного ефекту або ж дати характеристику персонажеві, щоб полегшити сприйняття його суті. Наприклад, *Newt Scamander*, *Fire Crab*, *Griphook*. 2. Разом з тим в ономастичному просторі твору наявні імена реального ономастикону, наприклад, *Mr. And Mrs. Mason*, *aunt Marge*. Крім того, у її творах часом зустрічаються імена, що відсилають до відомих літературних або культурних персонажів (наприклад, *Merlin*, *Morgana*, *Nicolas Flamel*). Це сприяє створенню ілюзії зближення фантастичного світу з реальним світом, що надає можливість краще узнати героїв, в т.ч. через порівняння з відомими персонажами, чії імена запозичено Роулінг.

Для нашої роботи оніми мають особливе значення, оскільки досліджуваний твір написаний в формі енциклопедії фантастичних тварин і складається 85 описів різних видів фантастичних тварин знайдених по всьому світу.

Дж. К. Роулінг зазнала чимало клопотів, щоб описати кожне магічне створіння у книзі «Фантастичні звірі і де їх шукати», щоб дати нам уявлення про те, на що воно схоже. Іноді його вигляд говорить про те, щоб ми трималися осторонь, наприклад у випадку з великими, поганими вогневими драконами. В іншому випадку зовнішність обманює - ви, мабуть, не захочете наближатися до келпі, незалежно від того, наскільки вони гарні.

Треба бути дуже гарним перекладачем, щоб правильно, без спотворення передати такий неймовірний та особливий авторський стиль, а особливо для дітей, адже кожна назва, кожна метафора несе у собі значення, відображає глибини авторської фантазії, а обравши невірний спосіб інтерпретації можна просто зіпсувати все враження від книги для тих, хто буде читати її в перекладі

1.3 Проблеми перекладу дитячої літератури

Роль, яку відіграє дитяча література в розвитку дитини та її особливості змушують замислитись над тим, наскільки відповідальне завдання має перекладач такої літератури. Може скластися враження, що перекладати літературу для дітей значно легше, ніж для дорослих, але це не так, адже перекладач повинен врахувати безліч моментів перш ніж приступити до роботи над таким текстом.

Інтерес до дитячої літератури передбачає також увагу дослідників до питань її перекладу. Переклади неодмінно мають суттєвий вплив на рецепцію

дітьми художніх творів, а мова перекладених текстів може певним чином позначитись на розвитку мовлення дітей та на сприйнятті ідей оригіналу. Як зазначає Р. Зорівчак, «одним із чинників, що сприяє формуванню індивідуальності, є художнє слово, яке утверджує стрижневу сталість людського в людині - любов, чулість, гідність, здатність страждати за себе і за іншого, жертвовність, самоототожнення. Для діток – поряд з оригінальною і перекладна література» [Зорівчак 2007, с. 3].

Художні твори для дітей рясніють онімами, фразеологізмами, каламбурами, okazіоналізмами, експресивною лексикою, пестливими формами слів, а це створює певні труднощі при передачі їх засобами іншої мови. Окрім цього, переклад таких творів, як і будь-яких інших, повинен бути максимально схожим до оригіналу, не викривляти дійсність, зберігати художню своєрідність. Особливою умовою при перекладі дитячої літератури є врахування вікових особливостей читачів та розуміння тонкої межі між певним одомашненням твору задля легшого розуміння його дитиною та збереженням національної специфіки оригіналу, яка збагачує кругозір юних читачів. Тому що надмірне «одомашнення» матиме негативні наслідки – дитина-читач не розвиватиметься, не пізнаватиме нову

культуру, не розширюватиме свій кругозір, якщо художній твір, який окрім естетичних, педагогічних, дидактичних та інших функцій має виконувати ще й інтелектуальну, – оперуватиме лише знайомими дитині поняттями. Відстань між очуженням та одомашненням, як перекладацькими стратегіями може бути дуже великою: від абсолютної відповідності до лише натяків на оригінал. Та й бажання читачів можуть бути зовсім відмінними від поглядів автора оригіналу чи перекладу [Зорівчак 2007, с. 5] – це переважно й викликає невдоволення серед читацької аудиторії тими чи іншими рішеннями перекладача.

Проблемами перекладу літератури для дітей у різний час займалися Н. Демурова [Демурова 1979], Р. Зорівчак [Зорівчак 2007], Е. Камара Агілера [Camara Aguilera], Г. Клінгберг [Klingberg], Е. О'Салліван [O'Sullivan], К. Райс [Reiss], Т. Пууртінен [Puurtinen], Р. Табберт [Tabbert], Г. Турі [Toury, 1995], З. Шавіт [Shavit].

Як зазначає Р. Табберт [Tabbert], центр уваги зараз зміщується саме в бік перекладу, і причиною цього є не лише той факт, що літературознавці та лінгвісти стали опікуватись задачами, які раніше були компетенцією лише освітян та знавців бібліотечної справи, але також і вплив нових напрямків у теорії перекладу [Tabbert]. Більше того, деякі перекладознавці самі залучилися до дитячої літератури (К. Райс, Г. Турі, Т. Пууртінен та ін.). Основу для нових досліджень заклали К. Райс і Г. Фермеєр, які розробили теорію скопосу (тобто, пріоритет належить цілі перекладу), та Г. Турі з його дескриптивним перекладознавством, заснованим на історії та культурній семіотиці Г. Турі стверджує, що в другій половині 70-х років обидві школи незалежно одна від одної зробили внесок в зміну парадигми: від орієнтації на джерело до орієнтації на ціль. Першочергове значення у перекладі має не вихідний текст та вихідна культура, а цільовий текст і цільова культура [Toury 1995, с. 25].

Існує чотири основних чинники, які стимулювали дослідницьку діяльність у сфері перекладу дитячої літератури: 1) визнання того, що

перекладені книги для дітей наводять мости між різними культурами; 2) проблеми для перекладача, пов'язані із специфікою тексту; 3) теорія полісистем, яка класифікує дитячу літературу як підсистему нижчого статусу в межах загальної літератури; 4) вікові особливості цільової аудиторії [Tabbert].

Хоча науковці мають дещо різні думки щодо завдань, цілей та закономірностей перекладу дитячої літератури, проте їх міркування стосовно самого поняття перекладу є однаковими.

Сесілія Ольвстад, говорить, що «переклад дитячої літератури - це найвідоміша назва тієї дослідницької ділянки, яку деякі вчені називають «Перекладом для дітей», оскільки в цьому варіанті більша увага приділяється не властивостям текстів, що перекладаються, а дітям, які є їхніми потенційними адресатами. Переклад дитячої літератури характеризується низкою особливостей, серед яких дослідники найчастіше звертають увагу на: (1) адаптацію культурного контексту; (2) ідеологічну маніпуляцію; (3) подвійну аудиторію, яка включає як дітей, так і дорослих; (4) сприйняття на слух; (5) зв'язок між текстом та образом» [Alvstad 2008, с. 223].

Адже переклад літератури для дітей, значно більшою мірою, ніж для дорослих, характеризується адаптаційністю, трансформаціями та видозмінами, які неминуче позначаються на якості перекладу. Так, визнаючи за перекладом дитячого тексту його особливий статус, Катаріна Райс, котра у своїй праці виділяє дві протилежні категорії «можливостей» та «обмежень» критики перекладу, закликає обмежити критику перекладу дитячої літератури. Вона вказує на відносність поняття перекладу, який, будучи пристосованим до дитячого сприйняття, містить чимало змін, переробок. «Цей вид адаптації слід було б назвати переказом вільним, оглядовим чи перефразованим, беручи до уваги, наскільки зміст та форма оригіналу змінені. Очевидно, що перекладацька робота тут присутня, однак із численними різновидами модифікацій - скороченнями, пропущеннями, спрощуваннями, зміщеннями виразності і т.д.» [Reiss 2000, с. 103]. Тобто

традиційні критерії оцінювання перекладу художнього тексту (за типом, функцією, жанром), застосовані для аналізу перекладу дитячої літератури, повинні враховувати і рецептивні фактори, інакше кажучи, значною мірою орієнтуватися на читача, і брати до уваги присутні в тексті перекладу видозміни.

У «Поетиці дитячої літератури» Зохар Шевіт виходить із аргументації віднесення кола дитячого читання до літературної полісистеми та трактує переклад не стільки з погляду міжмовної, як семіотичної комунікації. Функціонування перекладів для дітей, за дослідницею, обумовлене позицією дитячої літератури в літературній полісистемі та передбачає, відповідно, додержання двох принципів перекладу: 1) пристосування тексту до суспільних вимог того, що є «добрим для дитини» з погляду виховних принципів, та 2) підпорядкування змісту, характерів і мовлення превалюючому в суспільстві розумінню можливостей дитини, тобто з погляду психологічних та рецептивних критеріїв [Shavit]. В різні історичні періоди домінантним виявлявся той чи інший принцип: дидактичний чи принцип розуміння. Сьогодні, як стверджує авторка, основною метою перекладів для дітей є забезпечення адекватного розуміння та сприйняття.

Фінляндська дослідниця перекладу дитячої літератури Рійта Ойттінен у ґрунтовному дослідженні «Перекладати для дітей» називає адаптації та трансформації невід’ємними характеристиками цієї галузі перекладознавства. Авторка аналізує різні погляди на проблему адаптації дитячої книги та завершує свої міркування наскрізною думкою всієї праці: «Діалогічність також передбачає відповідальність: перекладачі для дітей несуть відповідальність перед автором оригіналу і читачами перекладу, але вони також відповідальні і перед собою, перед власними образами дитини» [Oittinen 2000, с. 84].

Наміри письменника та суть його книги є адекватно переданими тоді, коли присутність перекладача у перекладі є непомітною, коли він виступає в

ролі анонімного передавача естетичної та ідейно-художньої цінності оригінального твору. Однак досягнути цього важко, оскільки постать перекладача, його розуміння, погляди не можуть не позначитися на перекладі. Як слушно зауважує П. Топер, сприйняття перекладу в новій мовній сфері значною мірою зумовлене творчою особистістю перекладача [Топер 1998, с.178-179].

Проблема авторства перекладача дитячого тексту, за Рійтою Ойттінен, пов'язана із образом дитини, який кожен перекладач уявляє по-своєму. Цей образ, з одного боку, є унікальним та неповторним в уявленні кожного інтерпретатора, а, з іншого, – він носить елементи збірного образу, що притаманний всьому суспільству, яке представляє перекладач. В залежності від образу дитини, для якої творять автор та перекладач, різняться і його відображення мовою оригіналу та відтворення мовою перекладу.

На нашу думку, відповідальність перекладача повинна супроводжувати будь-який текст: і перекладений (вірний оригіналові), і адаптований (пристосований для кращого розуміння дитиною). Однак, мабуть, саме відсутність цієї відповідальності, чи, може, спотворене її трактування, яке проявляється через надмірне «я» інтерпретатора в перекладі, змінюють оригінальний текст, створюють інше його бачення і це становить проблему, адже вважаємо, що перекладений текст не повинен суттєво відрізнятись від оригіналу. Беручи до уваги все вищесказане, можна зробити висновок, що потреба в детальних дослідженнях в цій галузі існує і досі.

1.4 Прагматична адаптація у перекладі дитячої літератури

Беручи до уваги всі попередньо розглянуті аспекти перекладу дитячої літератури вважаємо за потрібне дослідити і явище прагматичної адаптації у перекладі творів для дітей.

При розгляді питань, пов'язаних з прагматичною адаптацією, ми беремо за основу теоретичні праці Л. Бархударова, В. Комісарова, А. Нойберта, А. Швейцера, а також на статті О. Чередниченка, О. Кумукової, О. Кальниченко, В. Подміногіна, В. Демецької, О. Якименка та інших.

Сам термін «прагматика» ввів американський дослідник Ч. Морріс. Він запропонував розділити семіотику як науку про знаки на три розділи: синтактику, яка вивчає відносини між знаками; семантику, яка вивчає відносини між знаками й об'єктами, та прагматику, яка вивчає відносини між знаками й тими, хто ними користується [Morris 1971].

Існує три напрямки визначення прагматики. Прихильники першого напрямку визначають прагматику як вивчення взаємодії мовних форм та контекстів їхнього вживання, а також інтерпретації мовних засобів у комунікативних контекстах. Другий напрямок розглядає прагматику як реальну ситуацію спілкування, яка обумовлює вибір мовних засобів для вирішення комунікативних завдань. Третій напрямок прагматики можна трактувати як вивчення потенційних можливостей впливу мови на людину, адже людський фактор є головним поняттям в прагматиці. Прагматика вивчає всі умови, при яких людина використовує мовні знаки. Існує також поняття «прагматичні фактори перекладу», яке включає факти як мовного, так і позамовного порядку. Найчастіше до цих факторів відносять жанрово-стилістичні особливості текстів мови оригіналу та мови перекладу, їхню неоднакову прагматичну цінність, функціональну роль словесного знака в тому чи іншому повідомленні, прагматичне завдання самого перекладача. До цих факторів також зараховують національно-культурну специфіку отримувачів оригіналу та перекладу, фонові знання учасників комунікації, їхні соціально-психологічні характеристики. [Потапова, 2011]. О. Швейцер писав, що сутність прагматичних факторів «полягає в тому, що вихідний та кінцевий тексти зазвичай адресовані різним одержувачам» [Швейцер 1973, с. 187].

У дослідженнях з перекладознавства термін «прагматична адаптація»

наявний у праці відомого російського перекладача В. Комісарова, який вважає, що прагматична адаптація перекладу – це зміни, що вносяться в текст перекладу з метою досягти необхідної реакції з боку конкретного рецептора перекладу [Комиссаров 2002, с. 137–138]. У своїй праці О. Швейцер зазначає, що прагматична адаптація – процес внесення певних корегувань у соціально-культурні, психологічні й інші розбіжності між рецепторами мови оригіналу та перекладу [Швейцер 1973, с. 242].

В українському перекладознавстві термін «адаптація» застосовано в ґрунтовному дослідженні В. Демецької: адаптація – це тип перекладу з домінантною прагматичною настановою та орієнтацією на стереотипи очікування носіїв мови-реципієнта й культури-реципієнта. Відмінність перекладу-адаптації від перекладу-репродукції, а також від вільного відтворення текстів за мотивами або інших різновидів інтертекстів полягає в тому, що переклад-адаптація передбачає зіставлення й перевірку текстом оригіналу, за умов домінантної орієнтації на мовні та культурні пріоритети реципієнта. Ступінь близькості/віддаленості від тексту оригіналу може варіювати для різних типів адаптивних текстів [Демецька].

Вважаємо доцільним розглянути класифікацію видів прагматичної адаптації. В. Комісаров зазначає, що в перекладацькій практиці існують чотири види прагматичної адаптації. Перший вид має на меті забезпечити адекватне розуміння повідомлення реципієнтами перекладу. Цей тип дуже часто пов'язаний із відсутністю в реципієнта тексту необхідних фонових знань. Другий вид має на меті донести до реципієнта емоційний вплив висхідного тексту. Третій тип орієнтується на конкретного реципієнта та на конкретну ситуацію спілкування з метою забезпечити необхідний ефект. Здебільшого цей тип адаптації зустрічається при розробці перекладів літературних творів, кінофільмів, телевізійних передач з метою наблизити читача до розуміння цих назв. Четвертий тип адаптації можна охарактеризувати як вирішення доволі складного перекладацького завдання на кшталт неперекладного в перекладі [Комиссаров 1999, с. 142].

Прагматична адаптація у перекладі ж виступає в лінгвістичній літературі

однією з проблем прагматики перекладу, яка включає в себе питання про передачу прагматичних значень тексту оригіналу і трактування прагматичного аспекту перекладу як завдання конкретного перекладацького акту. Будь-яке висловлювання, що утворюється в процесі комунікації, володіє «здатністю чинити на читача або слухача певну прагматичну дію (інакше: комунікативний ефект)», характер якого визначається такими чинниками: 1) зміст висловлювання; 2) його мовна форма; 3) реципієнт з його

уявленнями і ставленням до зовнішнього світу. Отже, комунікативний ефект висловлювання - це прагматична дія, «що визначається змістом і формою висловлювання», – яка «може реалізуватися не повністю або взагалі не реалізуватися по відношенню до якогось типу реципієнта. Таким чином, можна говорити, що висловлювання володіє прагматичним потенціалом, який по-різному реалізується в конкретних актах комунікації» [Комиссаров 2002 с. 135].

Еволюція в визначенні поняття «переклад» відображає як різні тенденції в розвитку перекладознавства, так і важливість лінгвопрагматичного підходу у формуванні основ теорії перекладу. Так, запропонована Л. Бархударовим суто лінгвістична дефініція перекладу як заміни плану вираження при збереженні плану змісту [Бархударов 2010, с. 173] є радше оцінним описом хорошого перекладу, ніж визначенням поняття «переклад». Хоча такий лінгвістичний підхід до перекладу підкреслює важливу роль мовних чинників, він не може бути всеосяжним, оскільки робить центральним об'єктом своєї уваги тільки тексти оригіналу і перекладу, залишаючи поза рамками дослідження такі важливі чинники, як комунікативна інтенція автора (і перекладача), її реалізація в мові, широкий прагматичний контекст ситуації спілкування і таке інше.

Прагматика перекладу тісно пов'язана з питаннями типізації текстів,

оскільки від інтенції кожного конкретного типу тексту залежить вибір перекладача в ході передачі прагматичних відносин. Виділення типів засноване на ступені зацікавленості в сприйнятті тексту у реципієнтів з різних культур. А. Нойберт виділяє 4 типи текстів, які, маючи, на його думку, різні ступені перекладності, відповідають 4-м типам перекладу:

- *перший тип* - тексти, які звертаються до одних і тих самих потреб та інтересів реципієнтів вихідної та цільової мови (рекламні оголошення, науково-технічна література і т. д.);
- *другий тип* - тексти, що відображають інтереси тільки реципієнтів вихідної мови, і, отже, враховують позамовні знання носіїв вихідної мови (місцева преса, закони, суспільно-політична, економічна література і т. д.);
- *третій тип* - художня література, яка, з одного боку, відображає національну специфіку, але, з іншого боку, спирається на загальнолюдські інтереси і цінності;
- *четвертий тип* - тексти, спеціально створені для перекладу з урахуванням реципієнтів цільової мови (література для зарубіжних країн).

Необхідність такого чинника, як врахування фонових знань читачів, буде присутня в комунікації як вихідною, так і цільовою мовою. Відносно класифікації А. Нойберта це означає, що виділені ним типи текстів відрізнятимуться не за ступенем перекладності, а за характером прагматичної адаптації до культури цільової мови. Отже, під кутом зору прагматики будь-який текст є перекладним, хоча в кожному перекладі неминучі зміни, викликані прагматичною адаптацією даного тексту [Нойберт 1978, 9, с. 30-31].

Прагматичний потенціал тексту вимагає від перекладача особливого підходу до його відтворення у перекладі. Усі дослідники визнають, що для передачі прагматичного потенціалу тексту у перекладі необхідно застосовувати адаптивні стратегії.

З'ясуємо, що ж розуміється під адаптацією. О. Чередниченко у своїй статті «Перекладацький доробок Григорія Кочура» наводить три визначення поняття адаптації за словником Л. Нелюбіна: 1. Прийом для створення відповідників шляхом зміни описаної ситуації з метою досягнення однакового впливу на рецептора. 2. Різноманітна обробка тексту: спрощення його змісту та форми, а також скорочення тексту з метою його пристосування для сприйняття читачами, котрі не підготовані для знайомства з ним у його автентичному вигляді. 3. Пристосування тексту для недостатньо підготовлених читачів. Наприклад, “облегшення” текст літературно-художнього твору для початківців у вивченні іноземних. Дослідник вважає, що друге та третє тлумачення терміна перетинаються та їх можна поєднати [Чередниченко 2009, с. 187].

З огляду на ці визначення виникає також питання, чи можна певним чином адаптований текст взагалі вважати текстом перекладу, або ж це буде продукт принципово іншої діяльності. Згідно з О. Чередниченко, перше і друге значення поняття «адаптація» протиставляються. «Якщо друге пов'язане з типом інтерпретації, який історично виник у перекладацькому процесі, то перше є більш модерним і асоціюється з сукупністю дій, спрямованих на пристосування перекладеного тексту до особливостей цільової мови і культури». Таке пристосування називається прагматичною адаптацією перекладу, і саме цим терміном ми будемо користуватися надалі у нашій роботі. За словами О. Чередниченка, прагматична адаптація є невід'ємним елементом перекладу та супроводжує будь-яке відтворення будь-якого тексту.

Проте деякі дослідники вважають, що адаптація виходить за рамки процесу перекладу як відтворення тексту, комунікативно рівноцінного

оригіналу. В окремих випадках перед перекладачем постає завдання не лише перекласти, а й опрацювати текст. У сучасних дослідженнях дедалі частіше простежуються судження про те, що тексти, які потребують супровідного опрацювання, слід вважати фактами не так перекладу, як мовного посередництва, до якого належить і адаптація [Алексеева 2004, с. 3].

В. Крупнов говорить, що без чіткого розуміння своїх завдань перекладач, навіть якщо він діє абсолютно щиро, «може фактично підмінити істинний переклад адаптацією або парафразою, ... або певним поєднанням цих елементів», які, на думку дослідника, не мають нічого спільного з власне перекладом. Потім він повністю відмежовує переклад від адаптації: «коли йдеться про підміну істинного перекладу адаптацією, мається на увазі наведення більш вільної версії, тобто це такий переклад, коли перекладач відступає від тексту далі припустимих меж» [Крупнов 1986].

Якщо ми узагальнимо думки вищезгаданих дослідників, то адаптація й переклад відображають принципово різні види практичної діяльності і на відміну від перекладу адаптація рівносильна руйнації та перекрученню оригінального тексту. Тому деякі вчені вважають, що адаптація як один із різновидів мовного посередництва перш за все «полягає у спрощенні тексту, як формальному, так і змістовому» [Алексеева 2004, с. 5]. «Пристосування» перекладного тексту для «полегшення» розуміння смислів оригінального тексту «збіднює міжкультурну комунікацію, нівелює міжкультурні розбіжності, створює хибне уявлення про те, що «всюди все так само» [Гарбовский 2004, с. 404] і тому вимагає «неабиякої обережності» під час застосування. Щоправда, тепер уже йдеться не про міжмовні відмінності, що принципово вирішуються засобами власне перекладу, а про міжкультурну асиметрію, однак і тут учені застерігають нас від застосування адаптації, оскільки вона значною мірою деформує уявлення про іншу культуру й тому вважається «найбільш кардинальним перекладацьким перетворенням» [Алексеева 2004, с. 9].

Перекладач дитячої літератури має вдаватися до адаптації вельми виважено, і цілковите нехтування прагматичною адаптацією, буде неправильним рішенням. Прагматична адаптація яка виникає внаслідок того, що перекладач неправильно оцінює мовну компетенцію цільової аудиторії (дітей) та ставить її на один рівень з мовною компетенцією дорослої аудиторії стане перешкодою для правильного сприйняття вихідного тексту юними читачами. Ця проблема виникає також у разі подвійної орієнтованості оригінального твору - водночас на дитячу та дорослу аудиторію. У такому випадку першочерговим завданням перекладача є встановлення первинної цільової аудиторії, для якої від початку створювався текст. Якщо первинна цільова аудиторія - діти, то прагматичної адаптації у перекладі не уникнути. Використання елементів адаптивної обробки є необхідним елементом перекладацького процесу. Дійсно, часто стверджується, що вдалий переклад - це такий переклад, який має вигляд або звучить немов оригінал, але з одним уточненням - текст перекладу повинен бути комунікативно рівнозначним оригіналу, причому його комунікативна рівність проявляється в ототожненні реципієнтом перекладу з оригіналом у функціональному, змістовому та структурному відношенні.

Таким чином, аналітичний огляд наукових здобутків, ціль якого було висвітлення явища прагматичної адаптації перекладу, показав, що перекладач має дотримуватися прагматичної еквівалентності тексту оригіналу та тексту перекладу, а сам текст має здійснювати однаковий вплив як на носія мови, так і на неносія мови. У такому контексті вкрай важливу роль відіграє саме постать перекладача, його майстерність та вміння враховувати як комунікативну ситуацію, так і певний історико-культурний контекст, зберігати прагматичну інтенцію носія мови та, що найголовніше, якомога точніше відтворювати смисл тексту оригіналу навіть з урахуванням певних реалій або ж «неперекладного у перекладі».

1.5 Способи перекладу та перекладацькі лексичні трансформації відтворенні дитячої літератури

Перед тим, як ми перейдемо до аналізу перекладу твору Дж. К. Роулінг, вважаємо доцільним надати класифікацію способів перекладу та перекладацьких трансформацій.

Класичною та загальноновживаною є класифікація Карабана В'ячеслава Івановича. Далі надамо її детальний розгляд.

Транскодування – це такий спосіб перекладу, при якому звукова або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Розрізняють чотири види транскодування:

- 1) транслітерування, коли слово вихідної мови передається по літерах.
- 2) адаптивне транскодування, коли форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної або граматичної структури мови перекладу.
- 3) змішане транскодування – переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування.
- 4) транскрибування, коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови.

Контекстуальна заміна – це така лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу.

Смисловий розвиток – це такий прийом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово чи словосполучення, значення якого є логічним розвитком значення перекладної одиниці.

Пермутація (перестановка) – зміни розташування (порядку слідування) мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Сутність трансформації перестановки полягає в тому, що при перекладі

лексичні елементи міняються місцями (тобто, змінюють позицію на протилежну). Як правило, це має місце у випадку перекладу словосполучень або фраз.

Вилучення – це еліпсис семантично-надлишкових слів, тобто вилучення якого-небудь з членів речення.

Заміна частини мови. Через різного роду лексичні та граматичні особливості мов оригіналу та перекладу і розбіжності у мовленнєвих нормах перекладачу доводиться застосовувати трансформацію заміни частини мови. Вона застосовується, коли збереження частиномовної характеристики слова, що перекладається, призводить до порушення граматичних норм мови перекладу та норм зловживання.

Компенсація – це вид перекладацької трансформації, який передбачає відновлення втраченого ефекту тексту оригіналу шляхом створення тотожного ефекту у тексті перекладу засобами, характерними для мови перекладу та тексту перекладу. Більшість дослідників погоджуються з тим, що компенсація вимагає ретельного стратегічного застосування. Враховуючи те, що передача інформації з однієї мови на іншу завжди містить деяку ступінь втрати, перекладач повинен вирішити, де і коли компенсація є виправданою.

Компенсація використовується особливо часто там, де необхідно передати чисто внутрішньо-лінгвістичні значення, що характеризують ті або інші мовні особливості оригіналу – діалектне забарвлення, неправильність або індивідуальні особливості мови, каламбури, а так само при передачі прагматичних значень, коли не завжди можна знайти пряму відповідність одиниці похідної мови в системі мови перекладу.

Наближений переклад, суть якого полягає в тому, що замість іноземної реалії перекладач використовує реалію мови перекладу, яка (за визначенням) володіє власною національною специфікою, але в той же час має багато спільного з реалією мови оригіналу.

Дослівний переклад – відтворення конструкції оригіналу без будь-яких

змін і без суттєвої зміни порядку слів у реченні.

Додавання слова – це введення в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), що перекладається, та дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують в культурі мови перекладу [Карабан 2001, с. 12].

Також виділяють застосування таких шляхів перекладу слів як калькування та еквівалентний переклад.

Калькування, як засіб перекладу здійснюється шляхом заміни їх складових частин – морфем або слів – їх лексичними відповідниками в мові перекладу. Калькування як прийом перекладу частіше застосовується в перекладі складних слів. Воно може застосовуватися також стосовно тільки одного з компонентів складеного слова. Досить часто калькування застосовуються в перекладі до тих складних слів, що утворені за допомогою поширених загальнонародних слів [Льїна].

Еквівалентний переклад застосовується якщо, при перекладі значення англійського слова повністю співпадає зі значенням українського. Еквівалентність виступає в якості основи комунікативної рівноцінності, наявність якої і робить текст перекладом. Під поняттям еквівалентності перекладу розглядають передачу в перекладі змісту оригіналу, який розглядається як сукупність інформації, яка міститься в тексті, включаючи емотивні, стилістичні, образні, естетичні функції мовних одиниць. Під еквівалентністю, у теорії перекладу слід розуміти збереження відносної рівності змістовної, змістової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі. Варто особливо підкреслити, що еквівалентність оригіналу і перекладу – це насамперед спільність розуміння інформації, що міститься в тексті, включаючи й ту, що впливає не тільки на розум, але і на почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту [Комиссаров 2000, с. 112].

В рамках нашого дослідження ми відділяємо також таку перекладацьку

трансформацію, як антонімічний переклад.

Антонімічний переклад – прийом перекладу, заснований на лексико-граматичної трансформації з використанням замість регулярної відповідності слова з протилежним значенням (антоніма) з запереченням [Алексєєва 2004, с. 23].

Антонімічний переклад близький прийому смислового розвитку, так як в якості лексичної заміни в даному випадку виступає слово, семантично пов'язане з відповідністю відносинам протиставлення або конверсії. Проте використання даного прийому неможливо без синтаксичної трансформації: стверджувальна конструкція змінюється на негативну, а негативна - на позитивну.

У нашій роботі ми зосередимось перш за все на перекладі назв магічних істот, мір довжини із твору Дж. К. Роулінг, оскільки вони є водночас найбільш цікавими та складними для перекладу. У ході нашого дослідження ми виявили такі способи перекладу та трансформації, які вживались для створення адекватного перекладу вищезазначених мовних одиниць:

- для назв істот, які входять у фонові знання читача перекладу (оскільки існують у культурі мови перекладу) використовувався еквівалентний переклад;
- для назв істот, що не входять до фонових знань читача перекладу використовувалось транскодування (та його види), калькування, смисловий розвиток;
- для назв мір довжини використовували адаптацію.

Що ж стосується перекладу стилістичних прийомів та виражальних засобів, що не потребують прагматичної адаптації, для них перекладач застосовував увесь спектр перекладацьких трансформацій.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ ДЖ. К. РОУЛІНГ “FANTASTIC BEASTS AND WHERE TO FIND THEM”

2.1 Жанрово-стилістичні особливості перекладу

Під жанрово-стилістичними особливостями оригіналу розуміється його ототожнення з певним типом мови. Кожен з різновидів перекладного матеріалу має свої власні специфічні риси, які і зумовлюють особливі вимоги до перекладу.

Жанрово-стилістичні особливості перекладу дитячої літератури пов'язані з поняттям контексту у творі, а саме поняття контексту – і більш широкого і більш вузького завжди передбачає тісний зв'язок з системою літературного стилю, до якої належить оригінал і в якій він відтворюється на іншій мові. Звідси і виникає необхідність розглянути докладніше жанрово-стилістичні особливості перекладу дитячої літератури.

Жанрово-стилістичні особливості тексту, що перекладається обумовлені також і вибором засобів вираження думок автора. У дитячій художній літературі дуже важливо висловити ідею, події, описати героїв виразно і яскраво, адже дитина сприймає і переживає все емоційно і відкрито, тому в творі повинен бути присутній емоційний компонент.

Переклад літератури для дітей має свою специфіку, яка зумовлена, в першу чергу, специфікою самої дитячої літератури – вона повинна враховувати вікові особливості читача. Таким чином, перекладач такої літератури повинен не тільки досконало володіти мовою оригіналу та перекладу, а й дивитися на текст очима дитини.

Отже, згідно з вищесказаним, можна дійти висновку, що у процесі перекладу літератури для дітей перекладач, намагаючись передати деякі моменти, стає автором, у результаті чого виникає конфлікт двох постатей – безпосередньо автора та перекладача.

«Фантастичні звірі і де їх шукати» (часто їх називають просто Фантастичними звірами) – це путівник 2001 року, написаний британським автором Дж. К. Роулінг (під псевдонімом вигаданого автора Ньюта Скамандера) про магичні істоти у Всесвіті Гаррі Поттера. Оригінальна версія, проілюстрована самим автором, вважається копією однойменного підручника Гаррі Поттера, згаданого в Гаррі Поттері та Філософському камені). Він містить у собі кілька записок, нібито написаних від руки Гаррі, Рона Візлі та Герміони Грейнджер, в яких детально описується їх власний досвід з деякими описаними звірами, включаючи жарти, що стосуються оригінальної серії.

Дану книгу відносять до жанру фентезі, а точніше фентезі для дітей.

Що стосується класичних сюжетів, ця книга його насправді не має. Вона написана в стилі енциклопедії.

По суті, ідея полягає в тому, що Ньют Скамандер – об'їздив весь світ, шукаючи всіх видів магичних істот. Він вивчав їх і задокументував свій досвід з ними і все це записав у цю книгу. Фантастичні звірі та де їх знайти - це путівник до кожної відомої істоти в чарівному світі. Існує 85, але щодня відкриваються все нові й нові види.

Посібник починається з невеликої кількості історій про Ньюта Скамандера. Він цікавився фантастичними звірами ще хлопчиком і, закінчивши школу чаклунства пішов працювати в Міністерство магії у відділ догляду за магичними істотами.

У 1918 році видавнича компанія запропонувала йому можливість заробити кілька додаткових галеонів, подорожуючи світом, складаючи збірник магичних істот.

Перш ніж перейти до розгляду самих самих звірів, містер Скамандер пропонує невелику історію того, як істоти стали називатися звірами. Століття тому чарівники повинні були з'ясувати, які магичні істоти можна назвати «істотами» і які можна назвати «звірами».

Таким чином перед перекладачем постає непросте завдання передачі змісту та авторського задуму такої книги, адже вона не містить діалогів чи сюжетної лінії, в ній присутні лише описи, які потрібно правильно донести до юних читачів та обрати вірний спосіб перекладу.

2.2 Способи відтворення стилістичних засобів, які вимагають прагматичної адаптації

У дослідженні розглянуто переклад першої частини книги Дж. К. Роулінг “*Fantastic Beasts and Where to Find Them*”. Переклад на українську виконав В. Морозов.

У ході дослідження було виявлено низку закономірностей, які дозволяють зробити висновки про переваги того чи іншого способу перекладу та його доцільності, а також прослідкувати індивідуальний стиль перекладача.

2.2.1 Переклад ономастикону твору. Власні назви - обов'язковий та невід'ємний елемент будь-якої мови

Лінгвістичний енциклопедичний словник дає наступне визначення власним назвам: «Власна назва (онім) – слово, словосполучення чи речення, яке служить для виділення іменованого ним об'єкта з ряду подібних, індивідуалізуючи та ідентифікуючи даний

об'єкт» [Лингвистический энциклопедический словарь 2002 с. 57]. Беручи до уваги це визначення, М. П. Кочерган класифікує власні назви як антропоніми (імена людей), топоніми (географічні назви), теоніми (назви божеств), зооніми (клички тварин), астроніми (назви небесних тіл), космоніми (назви зон космічного простору і сузір'їв), хрононіми (назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями), ідеоніми (назви об'єктів духовної культури), хрематоніми (назви об'єктів матеріальної культури), ергоніми (назви об'єднань людей: товариства, організації тощо), гідроніми (назви водоймища (річки, озера, моря, болота)), етноніми (назви народів, етнічних груп) [Кочерган 2005, с. 87].

Імена є опорними точками в міжмовній комунікації. Це створило ілюзію того, що імена і назви не вимагають особливої уваги при вивченні іноземної мови і перекладі з неї. Такий підхід є помилковим. Власні назви дійсно допомагають подолати мовні бар'єри, але у своєму початковому мовному середовищі вони мають складну смислову структуру, унікальні особливості форми та етимології, численні зв'язки з іншими одиницями і категоріями мови. При передачі імені на іншу мову велика частина цих властивостей втрачається. Якщо не знати або ігнорувати ці особливості, то передача імені на іншу лінгвальну основу може не тільки полегшити, але й ускладнити ідентифікацію носія імені [Бережна 2007, с. 60-62].

Особливість імен та власних назв, на відміну від більшості запозичених слів, полягає в тому, що у процесі передачі їх іншою мовою вони зазвичай зберігають свій первісний звуковий образ. Тому суто формальний підхід до перекладу імен – серйозна помилка, що може стати причиною багатьох неточностей та непорозумінь у тексті перекладу. Але буває й навпаки, коли точний переклад призводить до появи знесмислених імен та назв, немилозвучних та незручних у вимові.

Власні назви – один із аспектів, що визначає географічну належність тексту. На думку І. С. Алексеєвої, «у перекладача виникають проблеми при перекладі щоразу, коли він стикається з необхідністю відтворення в тексті

перекладу «семантично наповнених» імен, тобто власних імен, що несуть прозору внутрішню форму, історичну чи культурологічну алюзивність та яскраву образність» [Алексеева, 2004, с. 15].

Твори Дж. К. Роулінг в силу індивідуальних особливостей жанру містять сконструйований паралельний казковий світ і рясніють його чарівними, незвичайними реаліями і поряд з реаліями сучасного світу і науково-технічного прогресу і являють собою нову течію в дитячій літературі, тому й не дивно, що тема власних імен даного літературного твору привертала неабияку увагу науковців.

Як ми уже зазначали, значуща лексична група цього фентезійного твору – це і є власні назви (оніми), які надають читачеві додаткову інформацію про персонажів та несуть в собі ту чи іншу його характеристику. Серед ономастичного простору даного твору Дж. К. Роулінг найбільша кількість лексичних одиниць відноситься до авторських зоонімів. Також присутні міфоніми.

При передачі онімів в даному творі перекладач стикнувся з низкою проблем, адже майже всі вони є суто авторськими і відповідно не мають еквівалента в українській мові, але їх потрібно передати так, щоб красномовність назви зберіглася і в перекладі, тобто адаптувати.

При аналізі перекладу твору нами було виявлено, що способами перекладу ономастичних одиниць твору були транскодування (транслітерація, адаптивне та змішане транскодування, транскрибування) та калька, еквівалентний переклад та смисловий розвиток.

Можна виділити наступні приклади:

Транслітерація – *Acromantula* – *Акрмантула*, *Clabbert* – *Клаберт*, *Crup* – *Круп*, *Knarl* – *Кнарл*, *Murtlap* – *Муртлан*, *Niffler* – *Ніфлер та ін.*; Зазначимо, що вдаючись до транслітерації назви або імені, перекладач має бути особливо уважним. Адже буквальне відтворення імені може призвести

до появи неприємних та хибних асоціацій. В нашому випадку цей прийом було використано цілком вдало.

Адаптивне транскодування – *Bundimun* – Бундімунка, *Chizpurple* – Шизопурфлик, *Augurey* – Авгурія; *Doxy* – Докся, *Plimpy* – Плімп; *Snidget* – Сничик та ін.;

Змішане транскодування – *Kneazle* – Кнізл, *Grindylow* – Гринділ;

Транскрибування – *Diricawl* – Діріколь, *Fwooper* – Фупер, *Kelpie* – Келпі; *Shrake* – Шрейк та ін.;

Коли мова йде про досить специфічні імена, калькування виявляється одним із найуспішніших способів перекладу, адже дає можливість найбільш точно охарактеризувати героя. Сутність калькування полягає у створенні нового слова або стійкого словосполучення у мові перекладу, яке копіює структуру лексичної одиниці оригіналу: *Ashwinder* – Попеляшко, *Billywig* – Козлокос, *Bowtruckle* – Калькування, *Demiguise* – Ханівлик, *Chinese Fireball* – Китайська метеорка, *Common Welsh Green* – Звичайна зелена валлійка, *Hungarian Horntail* – Угорська рогохвістка, *Norwegian Ridgeback* – Норвезький хребтоспин, *Romanian Longhorn* – Румунський довгоріг, *Ukrainian Ironbelly* – Український залізопуз, *Dugbog* – Багнюк, *Fire Crab* – Вогнекраб, *Moocalf* – Місячний телець та ін; В ході дослідження нами було виявлено декілька перекладів онімів способом калькування з втратою первісного вкладеного в них значення, наприклад *Jobberknoll* було перекладено, як Дуроспівка.

На нашу думку, перша частина слова - *Jobber*- є прихованою алюзією на вірш Л. Керрола “*Jabberwocky*” з повісті-казки «Аліса в Задзеркаллі». Друга ж частина слова – *knoll* перекладається як погребальний дзвін. Якщо вдатися до опису цієї фантастичної тварини, то ми дізнаємося що це: «..крихітна блакитна в цяточку пташка, що харчується малесенькими комашками. Вона живе мовчки аж до самісінької смерті, напередодні якої заходиться нескінченним лементом, видобуваючи з себе усі будь-коли почуті звуки, але в зворотньому порядку. Пір'я дуроспівки використовують для виготовлення сироватки правди й настійки забуття». Опис підтверджує, що

під *-knoll* автор мала на увазі єдину пісню пташки перед смертю, а так як вона видобуває з себе усі звуки, що коли-небудь чула і в зворотному порядку – це стає підтвердженням алюзії на «Jabberwocky». В перекладі *Jobberknoll* – *Дуроспівка* ми бачимо втрату вищезгаданої алюзії та значення другої частини слова, але бачимо використання адаптації для юних читачів, але загалом, вважаємо переклад адекватним.

Ще одну помилкову, на нашу думку, інтерпретацію має зоонім *Mackled Malaclaw*, який було перекладено як *Плямистий пляпазур*. Перша частина назви - *Mackled* в значенні *Плямистий* є вірною, але в другій частині можемо спостерігати помилку. Перекладач інтерпретував другу частину слова *-claw*, як *пазур*, що є вірним, а першу частину було взято від слова *плямистий*. На нашу думку, початок слова *Malaclaw* взято від слова *malicious* – *підлий, шкідливий*. Підтвердженням цьому є опис цієї тварини: «..укус пляпазура має незвичний побічний ефект: його жертві протягом тижня перестас щастити. Тож якщо вас раптом вкусив пляпазур, терміново скасовуйте будь-які пари, спори, всі ризиковані угоди, бо ви обов'язково зазнаєте невдачі». Отже, ми бачимо, що при перекладі цього зооніму було втрачене первісне вкладене в нього значення. На нашу думку, краще було б перекласти дану назву як, наприклад, «*плямистий гадоназур*» чи «*плямистий бідопазур*»

Прикладами еквівалентного перекладу є: *Leprechaun* – *Леприкон*, *Merpeople* – *Русалії*, *Phoenix* – *Фенікс*, *Pixie*- *Ельф*, *Salamander* – *Саламандра*, *Sea Serpent* – *Морський змій*, *Troll* – *Троль*, *Unicorn* – *Єдиноріг*, *Werewolf* – *Вовкулака*, *Yeti* – *Йєті* та ін.

Також в перекладі онімів були виявлені змішані способи перекладу, наприклад: калька+транскрибування – *Lethifold* – *Смертефалд* (*Leth-* від *lethal* – *смертоносний*, а другу частину *-fold* – було транскрибовано), *Graphorn* – *Грапоріг* (*Grap-* транскрипція, - *horn* – *ріг* - переклад слова); ще один спосіб, який ми виявили був смисловий розвиток+калька, наприклад, *Glumbumble* – *Мільзаджміль* (у *Glum+bumble* перша частина слова перекладається як «*похмурий*», а згідно опису даної тварини «.. *це сіра*

волохата летюча комаха, здатна виробляти патоку, яка спричиняє меланхолію..» можна припустити, що автор переклав першу частину слова як «міль», тому що з опису зовнішнього вигляду можемо сказати, що вони схожі, друга ж частина слова *-bumble*, що можна також припустити з опису, це скорочення від *bumblebee* – джміль).

Проаналізувавши всі оніми можемо сказати, що найуживанішими способами перекладу були транскодування (транслітерація, адаптивне та змішане транскодування, транскрибування), калька та еквівалентний переклад.

2.2.2 Способи передачі мір довжини. Варто зазначити, що при перекладі літератури для дітей саме перекладач відповідальний за збереження та зрозумілу передачу пізнавального аспекту, адже він може його зовсім виключити, опустивши або одомашнивши реалії, може приділити йому багато уваги, додаючи у твір коментарі або описові переклади, а може й спробувати знайти золоту середину у всьому цьому – поглибити знання дитини, не перенавантажуючи її.

Передача національного колориту, який виражається реаліями, вимагає особливого підходу у перекладі дитячої літератури, оскільки існує потреба в істотній прагматичній адаптації.

Зазначимо, що перекладач даного твору В. Морозов високо оцінює потенційний рівень знань дитячої аудиторії та не так часто вдається до прагматичної адаптації. Найпоширенішою адаптацією є переведення британських мір довжини у звичні українським дітям одиниці – метри, сантиметри та міліметри, приклади якої ми і розглянемо далі.

Its distinctive features include the thick black hair that covers its body; its legspan, which may reach up to fifteen feet; / Основні риси — густа чорна шерсть на тілі, розмах лап до 4,5 метрів;

*It may reach a **foot in height**, with a disproportionately large head and hard, bony feet; / Може сягати **тридцяти сантиметрів заввишки**, має непропорційно велику голову і тверді, кістляві ступні.*

*A mere **fifteen feet** or so in length, the Peruvian Vipertooth is smooth-scaled and copper-coloured with black ridge markings; / Завдовжки якихось **чотирин'ять метрів**, перуанський гадозуб вкритий гладкою лускою мідного кольору з чорними гребенями вздовж хребта.*

*It is larger than a gnome (**three feet high** on average), with a pointed face and a high-pitched cackle that is particularly entrancing to children, whom it will attempt to lure away from their guardians and eat; / Він більший за гнома (в середньому **під метр заввишки**), має загострене лице й характеризується пронизливим реготом, що заворожує дітей, яких він намагається заманити від їхніх опікунів і з'їсти.*

*They are of similar height (**between six and eight inches**), though the imp cannot fly as the pixie can, nor is it as vividly coloured (the imp is usually dark brown to black); / Вони подібні на зріст (**від п'ятнадцяти до двадцяти сантиметрів**), але імп не літає, як ельф, і не має такого яскравого забарвлення (зазвичай імп темно-коричневий або чорний).*

*It is **around half an inch long** and a vivid sapphire blue, although its speed is such that it is rarely noticed by Muggles and often not by wizards until they have been stung; / Довжина її разючо-синього, мов сапфір, тіла **не більше сантиметра**, проте швидкість в неї така, що магги її майже не помічають, та й деяким чарівникам це вдається лише після того, як козлокос їх ужалить.*

*Found only in Ireland, it achieves **a height of up to six inches** and is green in colour; / Проживають тільки в Ірландії, **сягають до п'ятнадцяти сантиметрів заввишки** і мають зелений відтінок.*

*It is a simple creature, **ten inches long**, comprising a rubbery spout and a venom sac; / Це примітивне створіння завдовжки з двадцять п'ять сантиметрів, що складається з еластичного рильця і мішечка з отрутою.*

The Pogrebin is a Russian demon, barely a foot tall, with a hairy body but a smooth, oversized grey head; / Потребін — російський демон, заввишки заледве в тридцять сантиметрів, з волохатим тілом і гладкою, непропорційно великою сірою головою.

Як бачимо з наведених прикладів, перекладач вдається до адаптації британських мір довжини в звичну нам систему вимірювання і це є досить правильним та зваженим рішенням, на нашу думку, адже найменші українські читачі можуть не знати, наприклад, скільком сантиметрам дорівнює один дюйм, але якщо і знають, то переведення однієї міри довжини в іншу, для кращого розуміння описаного, буде відволікати від читання самої книги, яке повинно приносити тільки задоволення та затягувати в чарівний світ описаний її на сторінках, а не просто перетворитися на математичні обчислення.

2.3 Способи перекладу стилістичних засобів, які не вимагають прагматичної адаптації.

За результатами дослідження ми поділили даний підрозділ за критерієм виражальних засобів та стилістичних прийомів.

Дамо визначення цим термінам та перейдемо до розгляду прикладів:

Виражальний засіб – це маркований член стилістичної опозиції елементів мови даного рівня [Семенова 1975].

Стилістичний прийом, за Р. Гальперіним – це навмисне і свідоме посилення якоїсь типової структури чи семантичної риси мовної одиниці, що досягло узагальнення та типізації [Гальперин 1958, с. 256]

2.2.1 Відтворення онімів - алюзій. Проаналізувавши ономастикон даного твору вважаємо за потрібне виділити назви тварин, які мають відсилки на історію, міфологію та фольклор різних країн. При їх перекладі прагматична адаптація не потрібна, так як зазвичай це і так відомі усім явища. Давайте розглянемо приклади виявлених нами алюзій твору:

Алюзії на філософію та літературу:

Basilisk – Василіск. Міф про цю істоту виник ще за часів античності, але найчастіше василіск згадується саме у середньовічному епосі та сказаннях. Описи цієї тварини знаходимо також у давньоримського історика Плінія Старшого у книзі «Природнича історія». Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Centaur – Кентавр. Алюзія на давньогрецьку міфологію. Вперше ймення кентавр зустрічається в «Одіссеї». Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад цілком адекватним.

Chimera – Химера. Найдавніша відома згадка про Химеру міститься в «Іліаді», де це чудовисько описане створеним богами, вихованим Амізодаром, царем Карії. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Erkling – Ерклінг. Аллюзія на “Der Erbkönig” / «Вільшаний король», баладу написану Йоганном Вольфгангом фон Гете. Назва перекладена способом транслітерації. Вважаємо цей переклад адекватним.

Fairy – Фея. Походить з кельтського та німецького фольклору. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Ghoul – Упир. Істота з арабських міфів і казок, на українську перекладається також, як *гуль*. Зустрічається така істота у збірнику казок «Тисяча і одна ніч». Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад цілком адекватним.

Griffin – Грифон. Міфічне зображення грифів слід шукати в релігіях Єгипту й Вавилону. Вони були частим декоративним мотивом у скульптурі

та образотворчому мистецтві античної Греції й Риму. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Grindylow – *Гринділ*. Водяна нечисть з легенд англійського Йоркшира. У Ланкаширі та ж нечисть відома під ім'ям Зеленозуба Дженні. В інших частинах Англії її знають як довгорука Неллі. Родичкою Грінділа доводиться і Колодязна Пег, що мешкає в колодязях. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Hippocampus – *Гіпокампус*. Зустрічається у давньогрецькій міфології. Це морський кінь з риб'ячим хвостом, на якому їздили Тритон та nereїди. Також у Стародавній Греції та Римі четверо гіпокампів, запряжених у колісницю, часто зображували як засіб пересування Посейдона. В українській джерелах назва звучить «*гіпокамп*». Онім перекладений способом адаптивного транскодування, але на нашу думку, варто було залишити назву «*гіпокамп*».

Hippogriff – *Гіпогриф*. Згадується в збірнику віршів Публія Вергілія Марона «Буколики». Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Imp – *Імп*. Походить з німецького фольклору. Міфологічна істота, схожа на фею чи демона. Назва перекладена способом транслітерування. Вважаємо цей переклад адекватним.

Kappa – *Кап*. Алюзія на каппу, яка зустрічається в народних японських віруваннях і фольклорі. Річкова потвора. Назву перекладено способом адаптивного транскодування. На нашу думку, варто було застосувати еквівалентний переклад і інтерпретувати цю тварину як «каппа».

Leprechaun - *Леприкон*. Персонаж ірландського фольклора, чарівник, який виконує бажання. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Manticore – *Мантикор*. Міф про мантікору виник в Ірані, де це слово означало «пожирач людини». Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Phoenix – *Фенікс*. Зустрічається в грецькій, єгипетській та римській міфології. Доречі, образ Фенікса застосовується і в символіці християнства, зокрема зустрічається в українському іконописі. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Pixie – *Ельф*. Зустрічається в британському фольклорі. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Ramora – *Рамора*. Алюзія на «гемога», яка зустрічається у Плінія Старшого у книзі «Природнича історія». Застосовано спосіб транскрибування. Вважаємо цей переклад адекватним.

Redcap - *Червоний каптурик*. Назва походить з англійського фольклору (Йоркшир та Північний схід) – це тип зловмисного, вбивчого гобліна. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Re'em – *Рей*. Ця тварина, дев'ять разів згадується в єврейській Біблії (Танах) і по-різному перекладається як єдиноріг або дикий віл (Numbers 23:22, 24:8, Deuteronomy 33:17, Isaiah 34:7, Psalm 22:21, 29:6, 92:10, Job 39:9-10). Онім перекладений способом адаптивного транскодування, але, на нашу думку, варто було залистосувати еквівалентний переклад.

Sphinx – *Сфінкс*. Зустрічається в перській, грецькій та єгипетській міфології. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Troll – *Троль*. Можна зустріти у скандинавському фольклорі, скандинавській міфології та скандинавських казках. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Winged Horse – *Крилатий кінь*. Разом з химерою зустрічається в міфі про Беллерофонта - напівлегендарного ефірського (коринфського) царевича,

за міфологічним родоводом - сина Главка, онука Сізіфа. Назва перекладена еквівалентно. Вважаємо цей переклад адекватним.

Серед онімів також є посилання *на давніх тварин*:

Digisawl – Діріколь. Алюзія на давно вимерлу птаху додо. Назва перекладена способом транскрибування. Вважаємо цей переклад адекватним.

Інший вид алюзій – це відсилки на сучасну культуру, поняття, які виникли відносно недавно:

Kelpie – Келпі. Є алюзією на Чудовисько озера Лох-Несс, також відоме як Нессі, яке вперше було згадане в 1933 році. Також називають «кельпі» – в шотландській міфології водяний дух, що живе в річках і озерах. Застосовано спосіб транскрибування, але на нашу думку, варто було залишити еквівалентний варіант «кельпі».

Moonicalves – Місячний телець. Дана тварина є алюзією на “crop circle, crop formation, corn circle” – кола на полях. Це термін, яким позначають малюнки у вигляді кілець, кругів та інших геометричних фігур, що з’являються на полях з рослинами, на піску, на болотах, на снігу та на льоді. Ці малюнки можуть бути невеликими або мати настільки великий розмір, що побачити їх повністю можна тільки з літака. Природа виникнення цього явища достеменно невідома.

Підтвердженням тому, що «місячний телець» є алюзією на «кола на полях» є опис даної фантастичної тварини: «У тельця гладеньке біло-сріблясте тіло, вибалушені круглі очі на маківці й чотири довгі хирляві ноги з дуже плоскими видовженими копитами. У ніч повного місяця місячний телець виходить на безлюдну місцину і витанцьовує там на задніх ногах вибагливі фігури. Це вважається прелюдією до парування (при цьому на пшеничних полях залишаються плутані геометричні візерунки, які збивають з пантелику магів)». Перекладено онім способом калькування. На нашу думку, переклад є адекватним, адже алюзія міститься саме в описі тварини і її може зрозуміти як читач оригіналу, так і перекладеного твору.

Yeti - *Йєті*. Відсилка на всім відому снігову людину або бігфута. Назва *йєті* також зустрічається в нашій мові.

Оскільки більшість таких назв було перекладено еквівалентно, алюзії збережено. Щоправда, на нашу думку, не всі діти мають наскільки глибокі фонові знання та зможуть прослідкувати ці алюзії.

2.3.2 Переклад стилістичних прийомів. Ключове завдання для перекладача становить образність викладу тексту, а правильна передача стилістичних засобів є одним з непростих, але важливих кроків на шляху до гарного та зрозумілого перекладу, а особливо дитячої літератури.

Переклад В. Морозова вирізняється надзвичайною дбайливістю при передачі засобів образності, що є підтвердженням усвідомлення його відповідальності перед автором та читачем. Перекладач інтерпретує оригінал досить гарно та зрозуміло. Далі розглянемо приклади передачі стилістичних засобів.

Описуючи зовнішність чи вдачу фантастичних істот, Дж. К. Роулінг часто вдається до епітета, який посідає важливу позицію в стилістичній будові художнього твору. Епітет – це один з різновидів тропів, художніх засобів мови. Епітет являє собою одне слово або ціле словосполучення, що набуває новий смисловий відтінок і значення завдяки розташуванню в тексті і відповідному контексту. Найчастіше в ролі епітетів виступають прикметники [Літературознавчий словник-довідник 2007, с. 26].

За ознакою вживаності епітети можуть бути поділені на *постійні* та *контекстуально-авторські*. Історично більш ранньою формою епітета є постійний епітет.

Постійним називається епітет, який традиційно супроводжує означення предмета, закріплюючись за ним постійно, в межах певного художнього стилю. Постійний епітет при цьому вказує на таку характерну рису предмета,

яка водночас із-поміж інших його рис здається найбільш сталою, свого роду ідеальною

Контекстуально-авторським називається епітет, який виділяє не постійну ознаку предмета, а таку рису, яка видається характерною в предметі за певних обставин у тому конкретному контексті, в якому про цей предмет згадується [Класифікація епітетів].

Провівши аналіз застосованих способів перекладу та перекладацьких трансформацій в перекладі епітетів, ми дійшли висновку, що найбільш частотним виявився спосіб дослівного перекладу:

“The Demiguise is a peaceful herbivorous beast..”; *Напівлик — мирний травоїдний звір..;*

“The Acromantula is a monstrous eight-eyed spider..”; / *Акромантула — потворна шестиока павучиха..;*

“This dragon produces a very vivid scarlet flame.”; / *Цей дракон дихає сліпучим яскраво-червоним полум'ям...*

Слід відмітити, що в даній книзі часто застосовується епітет *brilliant* (*brilliantly*). Перекладач передає його по-різному, залежно від контексту, далі розглянемо приклади застосування та перекладу даного епітету.

*“The Basilisk is a **brilliant** green serpent that may reach up to fifty feet in length”*; / *Василіск — ядуcho-зелений змії, що сягає до п'ятнадцяти метрів завдовжки. В даному випадку ми бачимо смисловий розвиток. Вважаємо переклад адекватним.*

*“Ashwinder eggs are **brilliant** red and give off intense heat”*; / *Яйця попеляшка яскраво-червоні й випромінюють сильний жар.*

*“Up to thirty feet in length, the Hebridean Black is rough-scaled, with **brilliant** purple eyes and a line of shallow but razor-sharp ridges along its back”*; / *Завдовжки понад дев'ять метрів, чорний гебридїї вкритий жорсткою лускою, має яскраво-фіолетові очі й низку невеличких, але гострих, наче бритва, гребінців на спині.*

*“The flame that issues from its nostrils is a **brilliant** blue and can reduce*

timber and bone to ash in a matter of seconds"; / З її ніздрів шугає **сліпучо-синє** полум'я, що протягом кількох секунд обертає деревину й кості на попіл.

"The Fwooper has long been a provider of fancy quills and also lays brilliantly patterned eggs"; / Екзотичні пера фупера віддавна застосовують для письма, а ще він відкладає яйця з дивовижними візерунками.

"Brilliant white, it appears blue or scarlet depending upon the heat of the fire in which it makes its appearance"; / Зазвичай **сліпучо-біла**, вона може здаватися блакитною або яскраво-червоною залежно від температури вогню, в якому вона з'являється.

Як бачимо найчастіше автор перекладає епітет *brilliant* як **яскравий** або **сліпучий**. Вважаємо цей переклад цілком доцільним.

Ще один варіант перекладу епітета: *"Soft and white, these are as large as beach balls*" / «Ці яйця м'які й білі, завбільшки з великий м'яч». Перекладач передав словосполучення *"beach balls"* як «великий м'яч» замість «пляжний м'яч», а оскільки пляжні м'ячі зазвичай великі, перекладач удався до способу смислового розвитку в даному випадку.

Ще одним стилістичним засобом, який часто зустрічаємо в даному творі є порівняння. Порівняння – засіб художньої образності, один із видів тропів, що полягає у зіставленні одного предмета або явища з іншим для того, щоб глибше розкрити, яскравіше змалювати його [Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005, с. 125.].

Загалом, порівняння, подібно до інших засобів художнього увиразнення мовлення, яке не лише конкретизує уявлення про предмет, про який ідеться, а й відображає емоційне ставлення до нього автора.

Провівши аналіз застосованих перекладацьких трансформацій та способів перекладу порівнянь, приклади яких було знайдено в даному творі, ми дійшли висновку, що найбільш частотним виявився спосіб дослівного перекладу:

"Like the Diricawl (see page 9), it can disappear and reappear at will"; / **Як і діріколь** (див. вище), він може з'являтися й зникати за власним

бажанням.

“Like the fairy, it has a minute human form, though in the Doxy’s case this is covered in thick black hair and has an extra pair of arms and legs. The Doxy’s wings are thick, curved, and shiny, much like a beetle’s”; / **Вона, як і фея, має крихітне людське тільце, але в доксі воно вкрите густою чорною шерстю і доповнено додатковими парами рук і ніг. Крила в доксі цупкі, вигнуті й лискучі, немов у жука.**

Також було виявлене поєднання дослівного перекладу з іншими способами, такими як пермутація, вилучення, наближений переклад тощо:

“As dangerous as the Chimaera, and as rare, the manticore is reputed to croon softly as it devours its prey”; / **Такий самий рідкісний і небезпечний, як і химера (див. далі), манतिकор відомий своїм лагідним мугиканням під час поглинання здобичі.** В даному випадку ми бачимо пермутацію та дослівний переклад.

“Merpeople exist throughout the world, though they vary in appearance almost as much as humans. Their habits and customs remain as mysterious as those of the centaur, though those wizards who have mastered the language of Mermish speak of highly organised communities varying in size according to habitat, and some have elaborately constructed dwellings”; / **Русалії існують у цілому світі і відрізняються за зовнішнім виглядом майже так само, як люди, їхні традиції та звички не менш таємничі, ніж у кентаврів.** Чаклуни, які опанували русальську мову, розповідають про високоорганізовані спільноти, розміри яких різняться залежно від природного середовища, причому дехто з них мешкає у вишуканих за своєю конструкцією житлах. В цьому випадку перекладач об’єднав перше речення з частиною другого речення, порівняння були перекладені в першому випадку дослівно, а в другому випадку використано антонімічний переклад.

“A thin and mournfullooking bird, somewhat like a small and underfed vulture in appearance, the Augurey is greenish black”; / **На вигляд авгурія нагадує недогодованого грифа – це хирлява й вічно скорботна зелено-чорна**

пташка. В даному випадку при перекладі порівняння бачимо вилучення слова *small* – *маленький* та дослівний переклад.

Ще одна часто використовувана стилістична фігура – інверсія. Інверсія – стилістична фігура, побудована на порушенні того порядку слів у реченні, який є нормованим, звичайним. Інверсія індивідуалізує й емоційно увиразнює мовлення. Але основна її функція полягає не в цьому. Синтаксично інверсований порядок членів речення служить передусім меті виділення окремих, найвагоміших у контексті даного висловлювання слів [Літературознавчий словник-довідник 2007, с. 35]. Інверсоване слово за рахунок того, що потрапляє в незвичну для нього синтаксичну позицію, мимоволі привертає й затримує на собі більше уваги. Найчастіше інверсія зустрічається у поезії, однак вона також притаманна і прозі. В даному випадку автор використовує інверсію для виділення тих чи інших ознак описуваного звіра.

Провівши аналіз застосованих перекладацьких трансформацій та способів перекладу інверсії ми дійшли висновку, що найбільш вживаними типами перекладу виявилися змішаний тип та дослівний переклад, розглянемо приклади:

*“Probably the most famous of all magical beasts, **dragons are among the most difficult to hide**”* / *«Драконів – цих чи не найвідоміших магичних чудовиськ — **дуже нелегко заховати**»*. В даному випадку ми бачимо застосування перестановки+антонімічний переклад.

В цьому перекладі ми бачимо дослівний переклад+вилучення: *“The largest breed of dragon, the Ironbelly, has been known to achieve a weight of six tonnes”*; / *«Найбільший з усіх драконів. Залізопуз може набирати до шести тонн ваги»*.

В наступному прикладі перекладу ми бачимо перестановку+дослівний переклад: *“Whether this tale is true or not will never be known”*; / *«Ніхто достеменно не знає, правдива ця історія чи ні»*.

“Like the fairy, it has a minute human form, though in the Doxy’s case this is

covered in thick black hair and has an extra pair of arms and legs”; / «Вона, як і фея, має крихітне людське тільце, але в доксі воно вкрите густою чорною шерстю і доповнено додатковими парами рук і ніг». Цей уривок є прикладом дослівного перекладу.

Ще один приклад дослівного перекладу: “*Despite its name, the fire crab greatly resembles a large tortoise with a heavily jewelled shell*”; / «Незважаючи на свою назву, вогнекраб нагадує радше велику черепаху з панцирем, інкрустованим коштовним камінням».

Іншою стилістичною фігурою, яка зустрічалася на сторінках книги була метафора. Метафора – це перенесення назви з одних предметів, явищ, дій, ознак на інші на основі подібності між ними. Різновидом метафори є *метафоричний епітет* - художнє означення, яке образно характеризує якийсь предмет чи явище. Сенс метафори в тому, щоб посилити емоційну виразність мови [Літературознавчий словник-довідник 2007, с. 61].

В тексті метафора має кілька функцій: пізнавальну, номінативну й образну.

За стилістичним забарвленням метафори поділяються на:

стерті метафори, це такі, в яких уже втрачено свіжість, несподіваність асоціативного зв'язку між віддаленими предметами. Їх вживають усі мовці, не відчуваючи фігуральності, відхилення;

образні загальномовні метафори;

образні індивідуально-авторські метафори [Класифікація метафор].

Своєрідність метафори у тому, що вона вміє додавати світу книги нового забарвлення, робити його казковим, магічним.

Художні метафори визначають індивідуально-творчу манеру окремого письменника, характеризуються зближенням на ґрунті порівняння або асоціацій найвіддаленіших елементів реальної дійсності. Художнім метафорам властива вільна відтворюваність у комунікативній практиці носіїв мови. Вони практично не виходять за межі творчої практики окремих авторів

[Літературознавчий словник-довідник 2007, с. 61].

Провівши аналіз застосованих перекладацьких трансформацій та способів перекладу метафори ми дійшли висновку, що найбільш вживаною перекладацькою трансформацією виявився смисловий розвиток та дослівний переклад. Перекладацькі рішення вважаємо правильними, адже водночас вони не спотворюють оригіналу та точно передають його суть.

“It has exceptionally venomous fangs but its most dangerous means of attack is the gaze of its large yellow eyes”; / *«Його зуби виділяють смертельну отруту, та найстрашніша його зброя – погляд великих жовтих очей»*. В даному випадку ми бачимо застосування смислового розвитку, адже засіб атаки стоїть в одному семантичному полі зі зброєю.

“A plump-bodied, fluffy feathered, flightless bird, the Diricawl is remarkable..”; / *«Цей огрядний, з пухнастим пір'ям птах не вміє літати..»*; Це є яскравим прикладом метафоричного епітету, який також було перекладено способом смислового розвитку.

“To my horror, the shadow began to creep up the bed, and I felt its slight weight upon me”; / *«На мій превеликий жах, тінь почала заповзати в моє ліжко, і я відчув на собі її ледь чутну вагу»*. В цьому реченні для перекладу метафори був обраний спосіб дослівного перекладу.

Ще один приклад дослівного перекладу: *“I turned over in bed, with my back to the window, and caught sight of what appeared to be a shapeless black shadow sliding underneath my bedroom door”*; / *«Припускаючи, що це шелестить надворі листя дерев, я повернувся в ліжку спиною до вікна й помітив якусь безформну чорну тінь, що прослизає під дверима в мою спальню»*.

Проаналізувавши приклади передачі образних стилістичних засобів ми дійшли висновку, що перекладач В. Морозов не використовував прагматичну адаптацію і це можна обумовити тим, що в даній книзі, в силу її змісту, образних стилістичних засобів було не настільки багато та всі вони, навіть при дослівному перекладі будуть зрозумілі юному українському читачеві.

Ми проаналізували способи перекладу і виявили, що при перекладі метафор, епітетів, порівнянь, інверсії, а найуживанішими способами перекладу епітету та порівняння був дослівний переклад, інверсії – дослівний та змішаний типи, а метафори – смисловий розвиток та дослівний переклад.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження в області перекладу дитячої літератури ми дійшли висновку, що він становить особливу ділянку в перекладознавстві. Переклад дитячої літератури має свої власні специфічні риси серед яких ми в першу чергу виділяємо необхідність орієнтування на конкретну дитячу аудиторію, враховуючи такі аспекти, як вік дитини, її мовну компетенцію та обсяг знань про навколишній світ. Залежно від вікової групи дітей, різняться і критерії для перекладу дитячої літератури.

Твори для дітей покликані не лише розважати, але й несуть у собі невід'ємні виховальну та освітню функцію. Література для дітей повинна познайомити дитину з іноземною культурою, надати їй нові знання про навколишній світ і тому перекладач повинен адаптувати твір, призначений для дітей, з максимальною обережністю.

Дж. К. Роулінг – неперевершена письменниця, твори якої вміщують у собі головні цілі дитячої літератури, але водночас вони орієнтовані і на дорослих. Світ її творів казковий та незвичний, він має свої мовно-стилістичні особливості. Серед них присутність у її книгах елементів міфів і фольклору різних народів. Фентезійні романи написані живою та образною мовою, в тексті зустрічається багато метафоричних епітетів, цікавих фразеологізмів та особливих авторських порівнянь, які створюють яскраву образну картину, покликану унаочнити описувані події та водночас розвинути уяву дитини.

Проблеми перекладу дитячої літератури краще розглядати з позицій прагматики, адже прагматичний потенціал творів для дітей, як правило, вищий, ніж для дорослих. При перекладі літератури для дітей необхідно одночасно необхідно реалізувати чотири основних мети: захопити читачів цікавим сюжетом, познайомити з культурою іншої країни, розвинути мовну компетенцію шляхом збагачення словникового запасу і представлення нових,

яскравих образів та спонукати дітей до осмислення ідей твору і, як наслідок, моральних якостей та загальнолюдських цінностей.

Головну роль у перекладі дитячої літератури відіграють саме адаптивні стратегії, але їх слід розглядати не з точки зору полегшення сприйняття тексту для дітей, а як спосіб досягнення основних прагматичних цілей в їх повноті. Ми виявили, що на етапі доперекладацького аналізу необхідно визначити домінантні риси авторського стилю, виокремити основні стилістичні засоби, якими користується автор та провести умовний розділ їх на ті, що потребують прагматичної адаптації, і ті, для яких вона не потрібна. Виходячи з визначення функцій тих чи інших стилістичних засобів і залежить міра використання прагматичної адаптації. Таким чином, сприйняття оригіналу перекладачем, як першим реципієнтом, виходить на передній план, адже його особистість, світосприйняття, досвід, мовна компетенція мають значний вплив на результат перекладу.

Проаналізувавши переклад В. Морозова, ми дійшли висновку, що для нього характерний переклад з позицій прозорості, увага до передачі стилістичних засобів, але водночас з цим нехтування передачею деяких онімів і їх переклад методом транскрибування, внаслідок чого втрачається промовистість цих назв. Сам перекладач пояснює такий спосіб перекладу власних назв прагненням уникнення небажаної українізації твору.

Основними способами перекладу у нього виступають транскрибування, калька, еквівалентний переклад (переклад онімів), дослівний переклад та смисловий розвиток (при передачі стилістичних засобів).

Базуючись на результатах аналізу перекладознавчих, літературознавчих та педагогічних джерел, а також практичної частини, можна назвати наступні рекомендації щодо перекладу дитячої літератури:

1. Потрібно проводити ретельний доперекладацький аналіз, який дозволить виявити основні риси авторського стилю, його манеру подачі тексту та підібрати правильний підхід до перекладу твору.
2. Використовувати прагматичну адаптацію, але дуже зважено,

уникаючи надмірного «одомашнення» твору. Ми рекомендуємо адаптувати промовисті влазні назви та засоби створення етнокультурного колориту (у нашому випадку зустрічались лише міри довжини).

3. При передачі засобів створення образності рекомендуємо враховувати є вони авторськими чи ні. Стійкі та стандартні порівняння й метафори можна передавати за допомогою іншого образу, якщо у цільовій мові він матиме той же ефект, що образ в мові оригіналу, і також є стійким. Якщо йдеться про фігури, то зміна образу є неприпустимою, навіть якщо образи, покладені в їх основу, не відповідають картині світу носіїв цільової мови.
4. Виключити надмірне «я» перекладача, та його співавторство, адже перекладач повинен познайомити читача зі стилем іноземного автора, його ідеями та героями. Надмірна «присутність» перекладача у творі (роз'яснення всіх незнайомих фактів, заміна невідомої лексики на знайому, надмірна кількість виносок) може призвести до спотворення суті оригінального твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Введение в перевод введение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв, фак. высш. учеб. заведений. Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ; Москва : Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
2. Арнольд И. В. Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз. ». 3-е изд. — Москва : Просвещение, 1990. 300 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода. Москва : ЛКИ, 2010. 240 с.
4. Белоглазова Е. В. Лингвистические аспекты адресованности англоязычной детской литературы : автореф. дисс. канд. филол. наук : 10.02.04 Санкт-Петербург, 2001. 16 с. URL: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/332/image/332-015.pdf> (дата звернення 07.10.19).
5. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних назв та імен. *Вісник СумДУ. Філологія*. 2007. № 1. С. 62-67.
6. Виноградов, В. В. О языке художественной литературы. Москва : Гослитиздат, 1959. 655 с.
7. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. - Москва : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. 462 с.
8. Гарбовский Н. К. Теория перевода : учебник. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2004. 544 с.
9. Григорьев В. П. Грамматика идиостиля. Москва : Наука, 1983. 225с.
10. Гриценко З. А. Детская литература. Методика приобщения детей к чтению : учеб. пособие [для студ. фак. дошк. воспитания высш. пед. учеб. заведений] 2-е изд., испр. Москва : Изд. Центр «Академия», 2007. 320 с.

11. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі. URL: <http://avtoreferat.net/content/view/11107/66/> (дата звернення 07.10.2019).
12. Демурова Н. М. Льюис Кэрролл. Очерк жизни и творчества. Москва : Наука, 1979. 231 с.
13. Зорівчак Р. П. Перекладна література для дітей як чинник формування особистості. *Іноземна філологія*. 2007. - Вип. 119(2). - С. 3-9.
14. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів : В-во при Львівському держ. у-ті, 1989. 214 с.
15. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури II ч. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с.
16. Караулов Ю. Н. Русская языковая личность и задачи ее изучения : вступительная статья. *Язык и личность*. Москва : Наука, 1989. С. 3-8
17. Кизилова В. В. Дитяча література: стан, проблеми, перспективи. Актуальні проблеми слов'янської філології. *Серія : Лінгвістика і літературознавство. Міжвуз. зб. наук. ст.* 2009. Вип. XX. с. 237-241.
18. Кіліченко Н. Л. Українська дитяча література. Київ : Вища школа, 1988. 264 с.
19. Класифікація епітетів. URL: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/criticism/epithet.html> (дата звернення 09.10.19).
20. Класифікація метафор. URL: <http://ukrajinskamova.org.ua/metafora-i-metonimiya> (дата звернення 09.10.2019).
21. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособ. Москва : ЭТС, 2002. 424 с.
22. Комиссаров В. Общая теория перевода : учеб. пособ. Москва : МГУ, 1999. С. 137–138.
23. Коптелина А.Н. Идиостиль Дж. К. Роулинг (на материале речевых характеристик персонажей). *Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки: сб. ст. по мат. XX междунар. студ. науч.-практ. конф.*

- № 5 (20). URL: [http://sibac.info/archive/guman/5\(20\).pdf](http://sibac.info/archive/guman/5(20).pdf) (дата звернення 13.12.2019).
24. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2005. 368 с.
25. Крупнов В. Н. В творческой лаборатории переводчика. Очерки по профессиональному переводу. Москва : Высшая школа. 1986. 180 с. URL: <http://www.library.ru/help/docs/n11466/kрупнов.htm> (дата звернення 13.12.2019).
26. Мануїлова А. Особливості формування особистості через перекладну літературу для дітей (на прикладі перекладів ділогії Льюїса Керола «Аліса в Дивокраї» та «Аліса в Задзеркаллі» українською та російською мовами). 2010. - Вип. 11. - С. 265-268.
27. Николенкова Н. В. *Лингвистическая составляющая современной детской литературы: о «вкусном» языке*. Сборник материалов конгресса «Русская литература в формировании современной языковой личности», (24 - 27 октября 2007 г.). СПбГУ, 2007. С. 83 - 88.
28. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. - Москва : *Международные отношения*, 1978. С. 185 - 201
29. Папуша О. Теоретичний дискурс дитячої літератури: у пошуках об'єкта. URL: <http://www.anthropos.org.ua/jspui/bitstream/123456789/520/1/papusha.pdf> (дата звернення 28.09.19).
30. Петровский М. А. Сравнение. Литературная энциклопедия : Словарь литературных терминов : в 2-х т. - Москва : Изд-во Л. Д. Френкель. 1925. Т. 2. - Стб. 860-862. URL: <http://feb-web.ru/feb/slt/abc/lt2/lt2-8601.htm> (дата звернення 23.09.2019)
31. Покровская А. К. Основные течения современной детской литературы. Москва : Посредник, 1927. С. 10-52.
32. Потапова А. Є. Відтворення стилістичних засобів у перекладі дитячої художньої літератури (на матеріалі українських, німецьких та російських

- перекладів творів Дж. К. Ролінг) : дис... канд. наук: 10.02.16. Одеса. 2011. 235 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream.pdf> (дата звернення 12.05.2019).
33. Потапова А. Є. *Прагматична адаптація при перекладі дитячої літератури: нехтування чи зловживання? (на матеріалі перекладів творів Дж. Ролінг)*. Науковий вісник Чернівецького уні-тету. Чернівці : «ЧНУ», 2009. Вип. 441- 443. С. 179-183
34. Пропп В. Исторические корни Волшебной Сказки. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Propp_2/index.php (дата звернення 22.07.19).
35. Рогачев В. А. Текст детского писателя и детский контекст. *Проблемы детской литературы : сб. науч. трудов*. Петрозаводск : ПГУ, 1992. С. 26-33.
36. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля – Київ, 2011. 844 с.
37. Семенова Л.В. К вопросу о расчленении синтаксической структуры как источнике экспрессивности. *Вопросы синтаксиса английского языка: Сб. статей*. Горький, 1975. Вып.1. С.73-85.
38. Славова М. Волшебное зеркало детства. Статьи о детской литературе. Київ : ІПЦ “Київський університет”, 2002а. 92 с.
39. Славова М. Попелюшка літератури. Теоретичні аспекти літератури для дітей. Київ : ІПЦ “Київський університет”, 2002б. 81 с.
40. Стаднійчук Р. Дитяча література: від реалії до ідеалу. *Слово і час*. 1994. №9-10. С. 41-44.
41. Топер П. Перевод и литература: творческая личность переводчика. *Вопросы литературы*. 1998. № 6. С. 178-199.
42. Фатеева Н. Идиостиль (индивидуальный стиль). Онлайн Энциклопедия Кругосвет. URL: <https://www.krugosvet.ru/> (дата звернення 28.08.2019).
43. Чередниченко О. М. Перекладацький доробок Григорія Кочура : *До 100-літнього ювілею Майстра*. Всесвіт. Київ. 2009. № 5/6. С. 185-190.
44. Швейцер А. Перевод и лингвистика. Москва : Воениздат, 1973. 280 с.

45. Alvstad Cecilia. "Illustrations and Ambiguity in Eighteen Illustrated Translations of Hans Christian Andersen's The Steadfast Tin Soldier." *Meta* 53 (1): 90–103, 2008.
46. Camara Aguilera E. The Translation of Proper Names in Children's Literature. URL: <http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4666.pdf> (дата звернення 08.11.2019)
47. Duff A. Translation. - Oxford: Oxford Univ. Press, 1989. P. 24-25.
48. Galperin I. R. Stylistics Moscow: Higher school, 1977. 332p.
49. Klingberg G. Children's Fiction in the Hands of the Translator. Lund : Boktryckeri. 1986. - 90 p. (Studia psychologica et paedagogica. Series altera LXXXII).
50. Morris C. W. Writings on the general theory of signs. The Hague, 1971, 488 p.
51. Newmark P. A Textbook of Translation P. Newmark. Harlow : Pearson Education Limited, 2008. 292 p.
52. Nida E. A. Toward a science of translating / E. A. Nida. Adler's Foreign Books Inc, 1964. -1st edition. 341 p.
53. Oittinen R. Translating for Children. New York and London : Garland Publishing, Inc., 2000. 205 p.
54. O'Sullivan E. Kinderliterarisches Übersetzen Fundevogel. 1991/1992. № 93/94. - S. 4-9.
55. Persson L.- Ch. Translations of children's books . Lund Bibliotekstjaenst. 1962. 114 p.
56. Puurtinen T. Linguistic acceptability in translated children s literature. Joensuu : University of Joensuu. 1995. 277 p.
57. Puurtinen T. Syntax, Readability and Ideology in Children's Literature *Meta: journal des traducteurs // Meta: Translators' Journal*. 1998. Vol. 43, № 4. P. 524–533.
58. Reiss K. Translation Criticism. The Potentials and Limitations. Categories and Criteria for Translation Quality Assessment / transl. into English by Erroll F. Rhodes. Manchester : St. Jerome Publishing, 2000. 127 p.

59. Shavit Z. Poetics of Children's Literature URL: <http://www.tau.ac.il/~zshavit/poc1/five.html> (дата звернення 07.10.19).
60. Tabbert R. Approaches to the Translation of Children's Literature URL:<http://linguists.narod.ru/articles.html> (дата звернення 07.10.2019).
61. Toury G. Descriptive Translation Studies and beyond. Amsterdam - Philadelphia : John Benjamins. 1995. 311 p.
62. Venuti L. The translator's invisibility: A History of translation. London. New York : Routledge. 1995. 353 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

63. Online Etymology Dictionary. URL : <http://www.etymonline.com/> (дата звернення 20.10.2019)
64. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005.
65. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд., доп. Москва : Большая рос. энцикл., 2002. 709 с.
66. Літературознавчий словник-довідник / за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 753 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

67. Роулінг Дж. К. Фантастичні звірі і де їх шукати : спец. вид. з передм. Албуса Дамблдора. пер. з англ. В. Морозов. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 125 с.
68. Newt Scamander. *Fantastic Beasts & Where to Find Them*. New York, NY: Arthur A. Levine Books, 2001. 66 p.

ДОДАТКИ

Способи перекладу онімів		
Оригінал	Переклад на українську	Спосіб перекладу
1. Acromantula	Акромантула	Транслітерація
2. Ashwinder	Попеляшко	Калька
3. Augurey	Авгурія	Адаптивне транскодування
4. Basilisk	Василіск	Еквівалент
5. Billywig	Козлокос	Калька
6. Bowtruckle	Посіпачка	Калькування
7. Bundimun	Бундімунка	Адаптивне транскодування
8. Centaur	Кентавр	Еквівалент
9. Chimaera	Химера	Еквівалент
10. Chizpurfle	Шизопурфлик	Адаптивне транскодування
11. Clabbert	Клаберт	Транслітерація
12. Crup	Круп	Транслітерація
13. Demiguise	Напівлик	Калька
14. Diricawl	Діріколь	Транскрибування
15. Doxy	Докся	Адаптивне транскодування
16. Dragon	Дракон	Еквівалент
17. Antipodean Opaleye	Опалоок антиподний	Калька+ адаптивне транскодування
18. Chinese Fireball	Китайська метеорка	Калька
19. Common Welsh Green	Звичайна зелена валлійка	Калька
20. Hebridean Black	Гебридій чорний	Адаптивне транскодування+калька
21. Hungarian Horntail	Угорська рогахвістка	Калька
22. Norwegian Ridgeback	Норвезький хребтоспин	Калька
23. Peruvian Vipertooth	Перуанський гадозуб	Калька
24. Romanian Longhorn	Румунський довгоріг	Калька
25. Swedish Short-	Шведська	Калька

Snout	короткокрилка	
26.Ukrainian Ironbelly	Український залізопуз	Калька
27.Dugbog	Багнуок	Калька
28.Erkling	Ерклінг	Транскрибування
29.Erumpent	Різкопроривець	Калька
30.Fairy	Фея	Еквівалентний
31.Fire Crab	Вогнекраб	Калька
32.Flobberworm	Флоберв'як	Транскрибування+калька
33.Fwooper	Фупер	транскрибування
34.Ghoul	Упир	Еквівалентний переклад
35.Glumbumble	Мільзадзміль	Смисловий розвиток+калька
36.Gnome	Гном	Еквівалентний переклад
37.Graphorn	Грапоріг	Калька
38.Griffin	Грифон	Еквівалентний переклад
39.Grindylow	Гринділ	Змішане транскодування
40.Hippocampus	Гіпокампус	Транслітерація
41.Hippogriff	Гіпогриф	Транслітерація
42.Horklump	Горколумп	Адаптивне транскодування
43.Imp	Імп	Транслітерація
44.Jarvey	Джарв	Транскрибування
45.Jobberknoll	Дуроспівка	Калька (втрата алюзії на Jabberwocky Л.Керола в 1 ч. і значення knoll, як погребального дзвону)
46.Kappa	Кап	Транскрибування
47.Kelpie	Келпі	Транскрибування
48.Knarl	Кнарл	Транслітерація
49.Kneazle	Кнізл	Змішане транскрибування
50.Leprechaun	Леприкон	Еквівалент
51.Lethifold	Смертефалд	Калька+транскрибування
52.Lobalug	Лобалуг	Транслітерація
53.Mackled Malaclaw	Плямистий пляпазур	Калька (помилкова) з втратою первісного значення malicious, як першої частини другого слова
54.Manticore	Манतिकор	Еквівалент

55.Merpeople	Русалії	Еквівалент
56.Moke	Мока	Адаптивне транскодування
57.Mooncalf	Місячний телець	Калька
58.Murtlap	Муртлап	Транслітерація
59.Niffler	Ніфлер	Транслітерація
60.Nogtail	Клинохвіст	Калька
61.Nundu	Нунду	Транслітерація
62.Occamy	Окама	Адаптивне транскодування
63.Phoenix	Фенікс	Еквівалент
64.Pixie	Ельф	Еквівалент
65.Plimpy	Плімп	Адаптивне транскодування
66.Pogrebin	Погреїн	Транскрибування
67.Porlock	Порлок	Транскрибування
68.Puffskein	Пухканець	Калька+Адаптивне транскрибування
69.Quintaped	Квінтолап	Змішане транскрибування
70.Ramora	Рамора	Транслітерація
71.Red Cap	Червоний каптурик	Калька
72.Re'em	Рей	Адаптивне транскрибування
73.Runespoor	Рунослід	Транскрибування + Калька
74.Salamander	Саламандра	Еквівалент
75.Sea Serpent	Морський змій	Еквівалент
76.Shrake	Шрейк	Транскрибування
77.Snidget	Сничик	Адаптивне транскрибування
78.Sphinx	Сфінкс	Еквівалент
79.Streeler	Стрілер	Транскрибування
80.Tebo	Тебан	Адаптивне транскрибування
81.Troll	Троль	Еквівалент
82.Unicorn	Єдиноріг	Еквівалент
83.Werewolf	Вовкулака	Еквівалент
84.Winged Horse	Крилатий кінь	Еквівалент
85.Yeti	Йети	Еквівалент

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of such a topical problem as the translation of children`s literature from English into Ukrainian the case study is the book “Fantastic Beasts And Where To Find Them” by Joanne Kathleen Rowling.

The object of the work is the translation of contemporary children's literature.

The main aims of the paper are to determine the features of translation of children's literature, translation strategies and tactics of reproduction of stylistic means as essential elements of an individual style of an author and their functions in the text of translation, taking into account children`s age and psychological characteristics.

The realization of these aims determined the accomplishment of such objectives as:

- to identify specific features of children's literature that are relevant for translation;
- to reveal and describe the features of the translation of children's literature;
- to disclose the permissible limits of pragmatic adaptation as a key strategy in translation of children's literature;
- to identify the features of J. K. Rowling's individual style;
- to define the translation strategies, methods and means which are the most fruitful for rendering the original text.

The scientific novelty of the presented research lies in the fact that for the first time the Ukrainian translation of J. K. Rowling's book “Fantastic Beasts and Where to Find Them” was investigated and analyzed, resulting in creation of a list of recommendations for the translators of children`s literature.

Key-words: *children`s literature, pragmatic adaptation, stylistic devices, proper names, equivalency, transcoding, calque, word for word translation.*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Кришталь Тетяна Юріївна, студентка 2М курсу, денної форми навчання, факультету іноземної філології, спеціальності 035 Філологія, освітньо-професійної програми Переклад (англійський), адреса електронної пошти krishtal.tatyana7@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Переклад дитячої літератури з англійської мови на українську (на матеріалі твору Дж. К. Роулінг “Fantastic Beasts And Where To Find Them”)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

Кришталь Тетяна Юріївна